

**ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ –
СКАРБНИЦЯ НАЦІОНАЛЬНОГО АРХІВНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ
НА ОДЕЩИНІ**

**THE STATE ARCHIVES OF ODESSA REGION –
THE TREASURY OF UKRAINIAN NATIONAL ARCHIVAL FUND
IN THE ODESSA REGION**

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
АРХИВ
ОДЕССКОЙ
ОБЛАСТИ

Одеська обласна державна адміністрація

Одеська обласна рада

Державний архів Одеської області

**ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ –
СКАРБНИЦЯ НАЦІОНАЛЬНОГО
АРХІВНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ
НА ОДЕЩИНІ. Буклет /
Праці Державного архіву Одеської області. –
Т. XXXV – Одеса: Астропринт. – 2012. - 56 с.**

Редколегія серії “Праці Державного архіву Одеської області”:

Ніточко І.І. (голова),
к.і.н. Білоусова Л.Г. (заступник голови),
д.і.н. Боряк Г.В., д.і.н. Гребцова І.С.,
д.і.н. Матяш І.Б., д.і.н. Сапожников І.В.,
д.і.н. Хмарський В.М., к.і.н. Барвінська П.І.,
к.і.н. Левченко В.В., к.і.н. Синявська О.О.,
к.і.н. Томазов В.В., к.і.н. Щетников В.П.

Редколегія буклету:

Головний редактор, автор-упорядник, перекладач буклету
(укр, англ. версії): к.і.н. Лілія Білоусова
Редактор англійської версії – проф. Анна Маколкін
(Університет Торонто, Канада)
Відповідальний редактор – Сергій Березін

Odessa Regional State Administration

Odessa Regional Council

State Archives of Odessa Region

THE STATE ARCHIVES OF ODESSA REGION –

THE TREASURY OF UKRAINIAN NATIONAL ARCHIVAL FUND IN THE ODESSA REGION.

Booklet /Papers of the State Archives of Odessa Region. - Vol. XXXV – Odessa: Astroprint. – 2012. - 56 p.

Editorial Board of the Papers:

I.Nitochko (Editor-in-chief), L. Bilousova, H.Boryak, I.Grebtsova, I.Matyash, I.Sapozhnykov,
V.Khmarskyj, P.Barvinska, V.Levchenko, O.Synyavska, V.Tomazov, V.Shchetnikov

Editorial Board of the Booklet

Liliya Bilousova – Editor-in-chief, author of the compiled reference edition (Ukr., Eng. versions)
Anna Makolkin, Research Professor (University of Toronto, Canada) - Editor (English version)
Sergiy Berezin - Managing editor

**ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ –
СКАРБНИЦЯ НАЦІОНАЛЬНОГО АРХІВНОГО
ФОНДУ УКРАЇНИ
НА ОДЕЩИНІ**

**THE STATE ARCHIVES OF ODESSA REGION –
THE TREASURY OF UKRAINIAN NATIONAL
ARCHIVAL FUND
IN THE ODESSA REGION**

**ОДЕСА - 2012
ODESSA - 2012**

Адміністративний будинок Державного архіву Одеської області – колишня Бродська синагога. Збудований у 1863-1870 роках за проектом відомого одеського архітектора Осипа Коловича у стилі італійської готики на розі вулиць Пушкінської (Італійської) та Жуковського (Поштової) – тепер у межах історико-заповідної зони центру Одеси.

Бродська синагога як культова установа має давню історію, про що свідчать архівні документи. Гроші на її будівництво зібрала єврейська громада вихідців з Австро-Угорщини, зокрема з галицького містечка Броди (тепер у Львівській області), у зв'язку з чим синагога отримала назву «Бродська». Своєю компактною масою (довжиною у 36 м і шириною у 24 м), вікнами-арками, стрільчатими склепіннями і восьмигранними башточками будівля вирізняється в забудові центральної частини міста гармонією пропорцій і, незважаючи на численні реконструкції і втрату внутрішнього інтер'єру, є цінним пам'ятником культової архітектури XIX століття.

У матеріалах новоросійського і бессарабського генерал-губернатора за 1859 рік Бродська синагога значиться як «молитовний дім для найосвіченіших євреїв № 1, що існує з 1820 року і розміщений на Італійській вулиці, в будинку К.Папудова – колишньому будинку Ксеніса... Тут збираються все люди освічені з громади євреїв Одеси. Їхня школа - в найманому домі, але саме для того призначеному. Зала доволі обширна, є також галерея для жінок... Тут, до честі єврейського народонаселення, вперше заведено хор, що співає при богослужінні під управлінням кантора». Бродська синагога була першою хоральною синагогою в Росії. Документи Канцелярії одеського градоначальника

за 1892 рік свідчать, що «Бродська Синагога № 1 існувала до 1835 року і залишена з дозволу колишнього одеського градоначальника від 5 червня 1836 р., № 7018, на розі Пушкінської і Поштової вулиць у Громадському будинку».

Бродська синагога була знаменитою своїми богослужіннями у супроводі органу і фісгармонії. Тут співав неперевершений Пінхас Мінковський, регентом був всесвітньо відомий композитор Давид Новаковський. Постійними прихожанами Бродської синагоги були так звані «прогресисти» - представники Хаскалі, єврейського Відродження, руху за просвітництво та асиміляцію євреїв в Російській імперії. Рабином Бродської синагоги служив відомий реформіст єврейського релігійного життя доктор філософії Шимон-Ар'є Швабахер. Бродська синагога увічнена у творах поетів і письменників, зокрема, у віршах Нахмана Бялика, розповідях Ісаака Бабеля та Івана Буніна.

У 1925 р. Бродську синагогу було закрито, а будинок переданий єврейському робітничому клубу на підставі постанов Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету УСРР і Одеського губвиконкому, а також рішень загальних зборів робітників і службовців підприємств Одеси. У 1929 р. будинок передали клубу взуттєвої фабрики, у віданні якої воно перебувало до

початку Великої Вітчизняної війни. На початку 1942 року, в період окупації Одеси німецько-румунськими військами, за розпорядженням Одеського міського голови напівзруйнована будівля колишньої Бродської синагоги була надана Одеському історичному архіву, що діяв при дирекції культури Одеського муніципалітету.

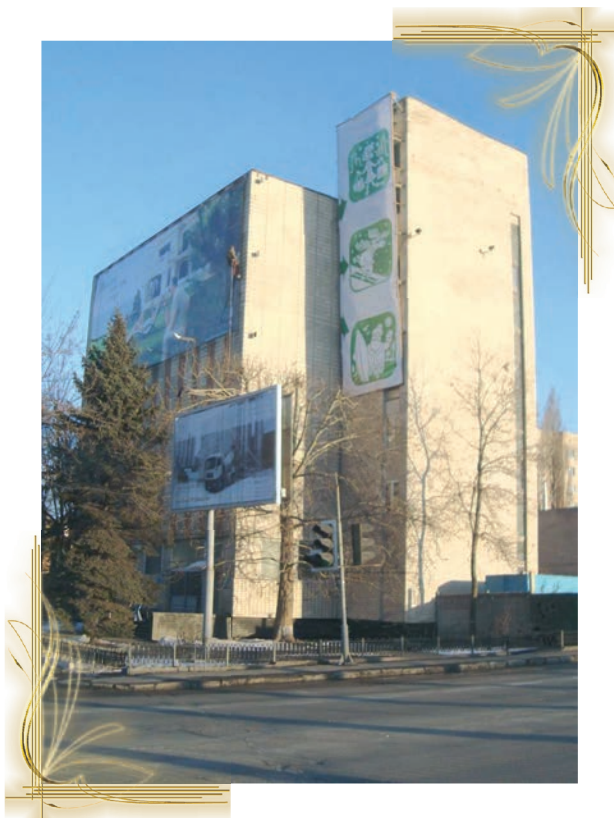
Після звільнення Одеси у квітні 1944 р. рішенням Одеської міської ради від 20 червня 1944 р. будинок було передано Одеському обласному архіву, реконструйовано і пристосовано під зберігання документів з 1944 по 1964 рр. та введено в експлуатацію у 1965 р. У результаті план колишньої синагоги був істотно змінений

- безкаркасна і пуста всередині споруда перетворилася на 2-поверховий адміністративний корпус з 5-поверховою внутрішньою конструкцією - архівосховищем. Як пам'ятку містобудування і архітектури місцевого значення взято під охорону держави рішенням Одеського облвиконкому № 480 від 15 серпня 1985 року (охоронний номер 695-ОД).

Корпус № 2 Державного архіву Одеської області - будинок колишнього Партійного архіву. Збудований у 1960-ті роки на розі вулиць Пироговської та Середньофонтанської.

Державний архів Одеської області був утворений у березні 1920 року як Одеський історичний архів. Головною його функцією була концентрація архівних документів на території Одеси та Одеської губернії (округи, області), контроль за відомчими архівами, забезпечення обліку і збереження документів, організація їх використання і публікації. Багато відомих науковців, громадських і державних діячів брали участь в організації архівної системи в Одеському регіоні, такі як професор історії М. Є. Слабченко, професор російської літератури Ю. Г. Оксман, майбутній професор економіки С. Я. Боровий, архівіст і військовий історик О. О. Рябінін-Склярєвський та ін.

Держархів Одеської області починався з 22 фондів, прийнятих від різних організацій, установ, підприємств, церков, що припинили свою діяльність після Жовтневої революції. З 1920 р. найбільш значущі установи систематично здавали найцінніші документи на постійне державне зберігання. До 1940 року в обласному архіві було сконцентровано понад 4400 фондів.

З початком Великої Вітчизняної війни і німецько-румунської окупації Одеси в 1941 році значна частина матеріалів була евакуйована до Сталінграда, а потім до міста Уральськ Західно-Казахстанської області. У квітні 1944 р., після звільнення Одеси від окупантів та повернення евакуйованих фондів, архів відновив свою діяльність у повному обсязі. В роки війни було втрачено понад 400 тис. справ Держархіву, а всього по Одеській області - більше 1 млн справ.

У повоєнний період архів підпорядковувався Управлінню державними архівами НКВС УРСР (1947-1960), Архівному управлінню при Раді Міністрів УРСР (1960-1974), Головному архівному управлінню при Раді Міністрів Української РСР (1974-1999), Державному комітету архівів України при Кабінеті Міністрів України (1999-2010), з 2010 р. - Державній архівній службі України. У 1991 р. до складу обласного архіву були включені фонди колишнього партійного архіву Одеського обкому Компартії України.

У 1954 р. у зв'язку з ліквідацією Ізмаїльської області до складу Державного архіву Одеської області ввійшов на правах філії Ізмаїльський обласний архів, реорганізований у 1997 р. у відділ, а у 2003 р. - у Комунальну установу "Ізмаїльський архів".

З 1920 р. назва архіву змінювалася декілька разів: Одеський історичний архів (1920-1923), Одеський губернський історичний архів (1923-1925), Одеський крайовий історичний архів (1925-1932), Одеський обласний державний архів (1932-1941), Державний архів Одеської області (1941-1958), Одеський обласний державний архів (1958-1980), Державний архів Одеської області (з 1980 р.).

КОНТАКТНА ІНФОРМАЦІЯ

Поштова адреса: вул. Жуковського, буд. 18, м. Одеса, 65026
Веб-сайт: [www. derjarhiv.odessa.gov.ua](http://www.derjarhiv.odessa.gov.ua)
Електронна пошта: initochko@te.net.ua

Головний корпус: вул. Жуковського, буд. 18, м.Одеса, 65026

Тел.: (+380 48) 7221987 (директор), 7250910 (заступник директора), 7229365 (приймальня, завідувача канцелярією), 7225305 (читальний зал; відділ використання документів, інформації і зовнішніх зв'язків), 7251219 (стіл довідок), 7229365 (відділ організації і координації архівної справи, кадрових питань та контролю за виконанням документів органів влади), 7228025 (відділ фінансово-економічного та матеріально-технічного забезпечення); 7228025 – факс

Електронна пошта: initochko@te.net.ua (директор, канцелярія),
gaoo@te.net.ua (заступник директора),
daoo@ukr.net (відділ інформації)

Корпус № 2: вул. Пироговська, буд. 29, м. Одеса, 65012

Тел.: (+380 48) 7189201 (приймальня), 7189580 (стіл довідок), 7189653 (читальний зал), 7189580 (відділ науково-довідкового апарату), 7189756 (відділ формування НАФ та діловодства), 7189579 (відділ зберігання, обліку документів та страхового фонду); 7189357 - факс

Електронна пошта: pirogov-29@te.net.ua

Транспорт:

Головний корпус: від залізничного вокзалу - трол. № 1 (зуп. "вул. Жуковського"), від аеропорту – маршрутне таксі (зуп. "Олександрівський проспект"), від автовокзалу – трамвай № 21 (зуп. "Тираспольська площа").

2-й корпус: від залізничного вокзалу – пішохідна доступність, від аеропорту – маршрутне таксі; від автовокзалу – тролейбус № 8 (зуп. „Залізничний вокзал”).

Приймання відвідувачів:

Головний корпус:

Стіл довідок: 09:00-13:00 (понеділок, середа, п'ятниця)
Читальний зал: 10:00-17:00 (понеділок – п'ятниця)
Обідня перерва: 13:00-14:00

Корпус № 2

Стіл довідок: 08:00-12:00 (понеділок, середа, п'ятниця)
Читальний зал: 09:00-16:00 (понеділок – п'ятниця)
Обідня перерва: 12:00-13:00

Кожний останній робочий день місяця - санітарний

Державний архів Одеської області є одним з найбільших регіональних архівів України, який зберігає понад 13 тисяч фондів та 2 мільйонів справ. Установа є однією з найбільших структурних підрозділів Одеської обласної державної адміністрації: у 6 відділах працюють 48 спеціалістів, в т.ч. 24 державні службовці, з них 2 кандидати історичних наук та 4 аспіранти.

*Директор Державного архіву Одеської області
І. І. Ніточко*

Найбільш яскравими напрямками діяльності архіву є міжнародне співробітництво, науково-видавнича робота, співпраця з науковими, освітянськими, культурними та громадськими організаціями. Партнерами архіву є 20 іноземних наукових інституцій; щороку документи архіву досліджують понад 100 науковців з 21 країни світу.

*Підписання меморандуму про співпрацю з
Архівним управлінням Аджарської АР (Грузія)*

*Відкриття виставки
«Нижньодунайський рушник» за
участю науковців України та
Румунії*

Обмін досвідом: у Національному архіві Непалу

Архів співпрацює з Грецьким фондом культури, Генеральним Консульством Греції в Одесі, мерією міста Лефкади (о. Лефкада, Греція)

Візитною картокою Державного архіву Одеської області є постійна тісна співпраця з регіональними засобами масової інформації

Гості архіву - відомі діячі культури Росії Еммануїл Віторган та Юрій Ніколаєв, під час зйомки телепрограм «Моя родословная» ("Первый канал", Росія)

ВИДАННЯ ДЕРЖАРХІВУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ:

путівники, реєстри фондів

дослідження
з історії краю

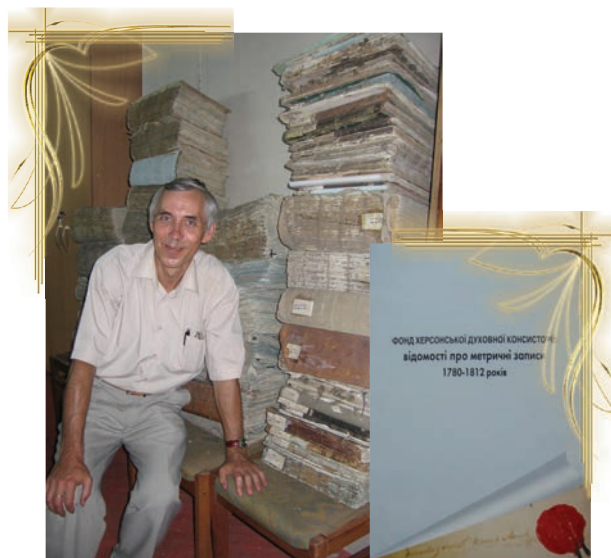
описи, збірники документів,
монографії

періодичні видання

генеалогічні дослідження і бази даних

Укладач довідника по фонду Херсонської духовної консисторії А. В. Пивовар працює з метричними книгами

СТРУКТУРА АРХІВУ

ВІДДІЛ ВИКОРИСТАННЯ ДОКУМЕНТІВ, ІНФОРМАЦІЇ ТА ЗОВНІШНІХ ЗВ'ЯЗКІВ

тел.: (+380 48) 722-53-05, 725-12-19

Здійснює значну кількість послуг для потреб суспільства:

- виконання запитів від організацій та приватних осіб;
- тематичні та генеалогічні дослідження, зокрема з історії етнічних громад, таких як німці, меноніти, євреї, греки, італійці, болгары,

швейцарці, французи та ін.;

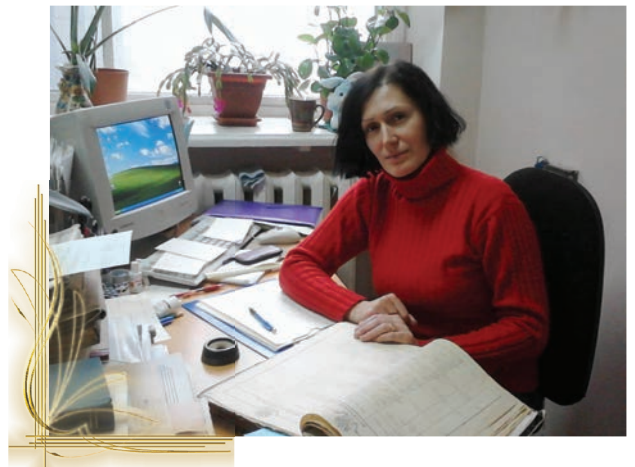
- копіювання цінних документів на запити користувачів;
- допомога дослідникам у читальному залі;
- здійснення наукових досліджень;
- архівна практика студентів, стажування майбутніх істориків та архівістів;
- публікація результатів досліджень;
- популяризація архівної справи та архівних джерел у ЗМІ – на радіо, телебаченні, у періодичних виданнях;
- проведення виставок та лекцій для науковців та громадськості;
- участь у міжнародних наукових проектах;
- участь у конференціях

2 столи довідок щороку виконують від 3 до 7 тисяч запитів соціально-правового характеру

2 читальні зали архіву щороку реєструють понад 4 тис. відвідувань

Архівна практика студентів історичного факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ВІДДІЛ НАУКОВО-ДОВІДКОВОГО АПАРАТУ

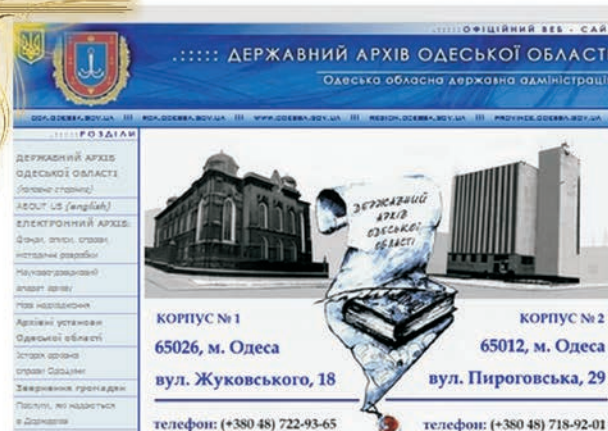
тел.: (+380 48) 718-95-80

Каталог архіву, створений у 1960-х роках, регулярно поповнюється новими даними: використання новітніх технологій і комп'ютерних баз даних створює безмежні можливості для оперативного доступу до ретроспективної інформації

Веб-сайт архіву: для громадськості у мережі Інтернет розміщуються он-лайн виставки, електронні списки та описи фондів, видання архіву

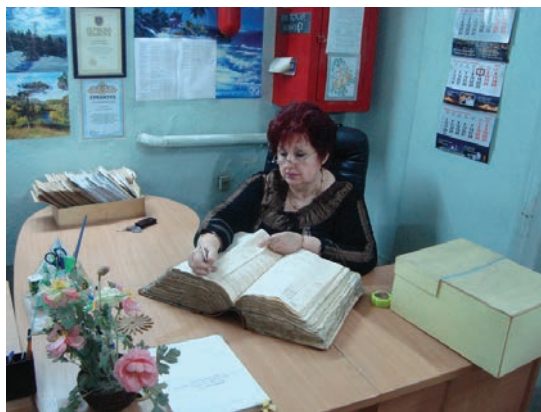
ВІДДІЛ ЗБЕРІГАННЯ, ОБЛІКУ ДОКУМЕНТІВ ТА СТРАХОВОГО ФОНДУ

тел.: (+380 48) 718-95-79

Забезпечує зберігання та облік фондів; організує діяльність архівосховищ, контроль за температурно-вологісним режимом та фізичним станом документів; видавання справ працівникам архіву та користувачам. Здійснює укладання путівників, довідників, реєстрів фондів та унікальних документів; проводить реставрацію документів, виготовлення копій (цифрових, ксерокс), інші технічні функції.

Архівосховища Одеського архіву розміщені на 13 поверхах 2 корпусів: тут зберігається більше 13 тис. фондів, які містять понад 2 мільйони справ Національного архівного фонду України

Облік документів — надійний засіб їх зберігання

Бібліотека архіву включає понад 22 тис. цінних видань, на які створюється електронний каталог

У реставраційній лабораторії повертають життя пошкодженим документам: метрична книга 1780 р. до і після реставрації.

Архів оцифровує описи, унікальні та особливо цінні документи.

ВІДДІЛ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО АРХІВНОГО ФОНДУ ТА ДІЛОВОДСТВА

тел.: (+380 48) 718-95-76

Здійснює формування Національного архівного фонду України в межах Одеської області, визначає джерела комплектування архіву, проводить експертизу цінності документів, забезпечує контроль за станом діловодства та упорядкування документів у 240 відомчих архівах установ, підприємств, організацій.

Спеціалісти відділу надають науково-методичну допомогу архівістам області на семінарах, практикумах, лекціях і консультаціях

ВІДДІЛ ОРГАНІЗАЦІЇ І КООРДИНАЦІЇ АРХІВНОЇ СПРАВИ, КАДРОВИХ ПИТАНЬ ТА КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ ДОКУМЕНТІВ ОРГАНІВ ВЛАДИ

тел.: (+380 48) 722-93-65

Здійснює контроль за станом діловодства та упорядкування документів у 26 архівних відділах райдержадміністрацій, 7 архівних відділах міських рад та 33 трудових архівах області. Надає науково-методичну допомогу архівістам області на консультаціях, лекціях, семінарах і практикумах. Готує документи на колегії та апаратні наради держархіву. Здійснює координацію роботи відділів, забезпечує підбір кадрів архіву.

Архівісти області на курсах підвищення кваліфікації

Історія організації та реорганізації Державного архіву Одеської області, процес концентрації фондів та формування НАФ відображені у 6 фондах архіву.

Фонд *Одеської комісії по охороні і обробці революційних архівів* (ф. Р-1928, од. зб. 17, 1919-1921) включає Положення про комісію про вивчення революційних архівів (1920), доповідну записку про діяльність комісії у 1919 р., річні звіти і доповідні записки до губернського відділу юстиції (1920), конспекти справ прокурора Одеської судової палати (1869-1899).

Фонд *Одеської центральної між-відомчої комісії по концентрації і розробці історико-революційних матеріалів* (ф. р-5128, од. зб. 8, 1920-1921 рр.) містить журнали засідань комісії, звіти про роботу, листування з особами і установами про концентрацію документів з історії революційного руху.

У фонді *Одеського губернського архівного управління* (Губарх) (ф. Р-109, од. зб. 69, 1920-1925) - накази по обласному управлінню архівними справами і губернському архівному управлінню (1920-1923), звіти про

діяльність (1920-1924), доповіді А.М. Де-Рібаса про стан міського архіву та проведену роботу по розробці документів, листування про виявлення, реєстрацію і охорону архівів (1922-1923), організацію архівів у районах (1923).

Фонди *Одеського окружного архівного управління* (Окрарх) (ф. р.-37, од. зб. 58, 1925-1930) та *Одеського крайового історичного архіву* (ф. Р-36, од. зб. 56, 1926-1931) містять накази (1925-1930), протоколи, доповіді, акти обстеження архівних установ, річні звіти архіву. Є також списки газет, які видавалися у м. Одесі у 1917-1921 рр., не засвідчені копії документів з фондів ЦВК Румчероду (1917), Ради робітничих депутатів (1917), Ради солдатських і офіцерських депутатів (1917).

Фонд *Державного архіву Одеської області* (Ф. Р-1142) включає понад 2000 справ за 1932-2010 роки. Документи довоєнного періоду представлені листуванням про організацію обласного архіву (1932), концентрацію і публікації документів

(1932-1936). Збереглися накази архіву по управлінській діяльності та з особового складу (1935-1940), протоколи виробничих засідань (1935-1937), річні звіти архіву (1933, 1936-1940). Інформації і акти про ліквідацію Одеського крайового архіву та організацію Одеського обласного історичного архіву (1932), втрати архівних документів (1932-1933), передачу справ від обласного архіву до Музею революції для виставки "Революція 1905 р." (1935), передачу фондів до Центрального архіву революції (1937); Центрального архіву Радянської Армії (1932). Акти приймання документів від установ (1936, 1937, 1938). Історична довідка "Одеський обласний історичний архів за 20 років" (1940). Представляють цінність також не засвідчені копії документів з фондів ЦВК Румчероду (1917), Ради робітничих депутатів (1917), Ради солдатських і офіцерських депутатів (1917), Уповноваженого ради міністрів при австрійсько-німецькому командуванні генерала Рауха (1918), Одеського військового окружного комісара Тимчасового уряду (1917) та ін.

Документація періоду тимчасової німецько-румунської окупації Одещини та евакуації – це плани роботи групи евакуйованих архівів в м. Уральську, акти і списки архівних фондів і описів, переданих Центральному архіву революції (1941), Східно-Казахстанському та Сталінградському обласним архівам (1941-1942), акти передачі документів Миколаївського обласного архіву Одеському архіву в м. Уральську (1942), паспорт архіву (1943-1945), акт про нанесення збитків архіву німецько-румунськими окупантами за період з 16 жовтня 1941 р. по 10 квітня 1944 р., альбом фотографій про звірства німецько-румунських окупантів (1944), списки матеріалів і культурних цінностей, вивезених німецько-румунськими окупантами (1945).

Документи архіву повоєнного радянського періоду та періоду незалежності України – це плани і звіти про роботу архіву, паспорти архіву, протоколи засідань експертно-перевірної комісії, науково-методичної ради, статті, тексти радіо- і телепередач, плани виставок, тематичні запити та інформаційні документи (листи, довідки, тематичні переліки, складені за документами архіву, листування з установами і організаціями про наведення довідок соціально-правового характеру), інформації про методичну та науково-дослідну роботу архіву.

Фонд *Архівного відділу виконкому Одеської обласної ради депутатів трудящих* (ф. Р-1403, од. зб. 2516, 1932-1988) відтворює історію Держархіву як науково-методичного центру мережі районних і міських архівних установ Одеської області.

ОБСЯГ ФОНДІВ ТА ЇХ СКЛАД

Станом на 01.09.2012 р. Державний архів Одеської області зберігає:

13096 фондів, в т.ч.

- 1432 – дорадянського періоду (до 1917 р.)
- 11410 - радянського періоду (в т.ч. 4726 фондів колишнього архіву Одеського обкому Компартії України)
- 93 - періоду незалежності України
- 164 – особового походження

2047051 справ за 1572-2011 рр., в т.ч.:

- 2038967 од. зб. на паперовій основі (1572-2011)
- 12307 од. зб. науково-технічної документації (XVIII – XXI ст.)
- 3173 од. обл. / 513 од. зб. кінодокументів (1961-2007)
- 22790 од. зб. фотодокументів (1951-2011)
- 784 од. обл. / 908 од. зб. фонодокументів (1967-2009)
- 527 од. обл. відеодокументів (2000-2011) .

Хронологічно найбільш давні документи Державного архіву Одеської області – це унікальні польські грамоти XVI-XVII століття, зібрані професором Новоросійського університету І.А.Лінниченком. Перша з них, писана латиною і завірена сургучевою печаткою, датується 1572 роком. Найдавніші і особливо цінні документи зберігаються також у фондах канцелярій Новоросійського і Бессарабського генерал-губернатора, Одеського градоначальника, Одеського поліцеймейстера, Прокурора Одеського окружного суду, Балтського повітового суду, Одеської повітової земської управи, одеських митниць тощо.

Історію заселення півдня відображено в документах фондів *Новоросійського і Бессарабського генерал-губернатора, Управління головного начальника південних поселень, Опікунського комітету для іноземних поселенців Південного краю Росії*. В них є відомості про німецьких, болгарських, грецьких, польських, єврейських та інших переселенців, про ведення господарства і будівництво, відкриття шкіл і церков у колоніях; про історію Чорноморського, Бузького, Азовського і Дунайського (Новоросійського) козацьких військ.

У генерал-губернаторському архіві – справи про поляків, що переселялися в Новоросію в зв'язку з урядовою програмою освоєння краю, отримання земельних угідь відомими представниками польського дворянства (Скаржинські, Шеміоти, Грохольські, Собаньські, Потоцькі, Комаровські, Грабовські та ін.). Є матеріали про істотний внесок В.П.Скаржинського в історію краю - устрій лісосмуг у причорноморських степах, формування у 1812 році на власні кошти ескадрону для участі у бойових діях проти армії Наполеона.

Ряд матеріалів Канцелярії генерал-губернатора відображають процес єврейської колонізації Причорноморського регіону. Широко представлені законодавчі акти, рішення органів влади щодо євреїв, Положення про євреїв (1835, 1844), Положення про коробочний збір (1839), інформації губернаторів і статистичні відомості про переселення євреїв з Подільської, Могилівської, Курляндської, Ковенської, Мінської, Гродненської, Вітебської та ін. губерній і утворення єврейських колоній у Херсонській губернії, організацію фермерських господарств, списки євреїв-колоністів.

У матеріалах губернатора – документи про виділення земель військовослужбовцям Грецького піхотного батальйону, виникнення першого грецького військового поселення під Одесою - Олександрівки-Арнаутівки, інших грецьких поселень на Півдні України.

Цікавими є матеріали щодо німецької колонізації півдня України, зокрема фонди Менонітської громади на р. Молочній, Одеської контори іноземних поселенців південного краю Росії, 19 німецьких волосних та сільських правлінь Херсонської губернії (Грослібентальської, Баденської, Кандельської, Мангеймської, Зельцської, Александрфельдської та Гофнунгстальської волостей). У них є документи про економічний стан німецьких поселень, статистичні зведення про населення, матеріали про страхування господарств, призов до армії, видачу паспортів та свідоцтв, роботу шкіл, благодійні акції, переселення до Сибіру, опікунські справи дітей-сиріт, рішення сільських зборів, поіменні та посімейні списки колоністів (поселян), відомості про антирадянське повстання німців-колоністів під Одесою у 1919 р. та ін.

У фондах Одеської міської думи й управи, Канцелярії Одеського градоначальника, Одеського будівельного комітету, Одеського відділення Російського технічного товариства, Одеського портового управління, Головної контори Російського товариства пароплавства і торгівлі в Одесі збереглися документи з будівництва і благоустрою міста та порту. Є відомості про купців і міщан, матеріали Першого Всеросійського перепису населення по місту Одесі (1897). Фонд Одеської міщанської управи містить посімейні списки (1828-1919).

Поліцейські, судові, прокурорські, нотаріальні установи хронологічно представлені з 1795 року. Особливо цінними є фонди Одеського міського магістрату, Канцелярії одеського поліцмейстера, Старшого нотаріуса Одеського окржного суду, Одеського комерційного суду. В них – матеріали про торгові угоди, купівлю-продаж нерухомості, відомості про торгові дома, кримінальні справи.

Архів зберігає документи фінансових установ колишньої Херсонської губернії - Одеське повітове казначейство, Херсонське губернське акцизне управління в м. Одесі, Земський банк Херсонської губернії, Бесарабсько-Таврійський земельний банк, Податні інспектори м. Одеси, банкірські контори Ашкеназі, Барбаша та ін. Фонди містять ревізські казки, приписи про включення до складу жителів Одеси та Одеського повіту, інформацію про прибутки від експортованих та імпортованих через Одесу та інші порти товарів, описання сірникових фабрик, пивоварних, складувних, нафтоочисних та ін. Заводів, патенти на продаж товарів, плани земельних ділянок, журнали засідань правлінь банків, акції, балансові книги, справи про видачі позик під заставу, протоколи перевірок і окладні листи зборів з торгово-виробничих фірм, листування про промислові, квартирні, процентні збори, надання патентів на право штучної торгівлі та ін.

У документах фондів Товариства сільського господарства Південного краю Росії, Одеського відділення Російського технічного товариства, волосних і сільських управ містяться відомості про розвиток сільського господарства, проведення дослідів над різноманітними сортами сільськогосподарських культур, їх культивуацію і акліматизацію, документи про організацію сільськогосподарських і промислових виставок, технічні винаходи.

68 фондів навчальних закладів усіх рівнів відображають історію розвитку освіти на Одещині та Півдні України. Матеріали Канцелярії попечителя Одеського учбового округу, Рішельєвського ліцею, Новоросійського університету, Одеських вищих жіночих курсів, гімназій та інших навчальних закладів містять інформацію про

систему вищої та середньої освіти, в тому числі спеціальної, про розвиток шкільної справи, відкриття державних та приватних навчальних закладів і учбово-виховну роботу, про діяльність відомих вчених: М. Ф. Гамалії, СПР. К. Заболотного, СПР. І. Менделєєва, І. І. Мечникова, І. М. Сеченова, М. І. Пирогова, Є. М. Щепкіна, С. П. Ярошенка та ін. Цікавими є фонди одеського єврейського училища „Талмуд-Тора“, політехнічних курсів І. І. Хойна, ремісничого училища товариства „Труд“, грецького дівочого училища Родоканакі, училища Євангелістсько-лютеранського приходу св. Павла та ін.

Держархів зберігає фонди релігійних установ різних конфесій.

У фонді *Херсонської духовної консисторії* - справи щодо організації духовного життя православного населення Новоросійського краю і окремих населених пунктів, управлінська документація про служителів культу, будівництво і ремонт церков, заснування епархій, справи духовного суду. У складі фонду - метричні книги православних церков повітів Херсонської губернії, пароплавів, військових формувань, шпиталів та релігійних громад - штундистів, євангельських християн, розкольників та ін.

Фонд *Євангелістсько-лютеранської парафії церкви (кірхи) св. Павла в м. Одесі* включає укази С.-Петербурзької Євангелістсько-лютеранської консисторії про збори пожертвувань, порядок конфірмації, проведення свят; протоколи провінційних та окружних синодальних засідань, засідань церковної ради, листування про призначення та звільнення вищого духовництва, формулярні списки священиків; план колонії Люстдорф (1811). Є метричні книги приходу (Одеса, Люстдорф, Гюльдендорф, Петерсталь, Фрейденталь), списки (в т.ч. посімейні) парафіян, відомості про конфірмованих, справи про розірвання шлюбів, свідоцтва хрещення, справи про спадки, листування про позашлюбних дітей, про громадян, що перейшли з євангелічного до ін. віросповідань.

Фонд *Римо-католицьких парафіяльних церков м. Одеси, сс. Мангейм, Северинівка Херсонської губернії* включає метричні книги Мангеймської парафії (німецьких колоній Мангейм, Зельц, Ельзас, Баден та ін.): про шлюб (1814-1847), про народження (1819-1835); м. Одеси - про шлюб (1867-1878), с. Северинівка (поляки) - про смерть (1844-1858). Також збереглися договори, купчі, плани та креслення Одеської Римо-католицької церкви Успіння Божої Матері, фінансові документи, листування з управлінської діяльності (1913-1919).

Фонд *Тарутинської окружної Євангелістсько-лютеранської консисторії* містить інформацію про діяльність релігійних сільських громад, будівництво церков у поселеннях Теплиць, Тарутине, Кульм; про благодійницькі акції на користь Російської армії, дітей-сиріт, бідних колоній на Волзі, інвалідів війни; про організацію сільських свят у селах - Дня урожаю (с. Париж), Дня селянина, Дня Націй, Дня німецьких шкіл, Дня Матері (с. Романівка). Є списки переселенців до Канади і Бразилії (1929).

Цінними джерелами для генеалогічних досліджень є комплекси документів, що складаються виключно з метричних книг - фонди *Вірменської Апостольської церкви імені Григорія Просвітителя міста Одеси; євангелічно-лютеранських парафій Херсонської, Бессарабської, Катеринославської і Таврійської губерній; євангелічно-Реформатських парафій м. Одеси і с.Нейдорф (Карманове) Тираспольського повіту Херсонської губернії; Римо-католицької церкви у с. Красна, Бессарабія; Римо-католицької парафіяльної церкви (костелу) міста Балти Подільської губернії; Одеського міського рабинату; Балтського міського рабинату; синагог колонії Абазівки та с. Піщана Балтського повіту; Татарської мечеті у місті Одесі.*

Фонд Балтського духовного правління (ф. 762, 216 оспр. зб., 1798-1865 рр.) включає укази Подільської духовної консисторії, справи про прийняття духовного звання, рукоположення у священники, диякони; матеріали про виділення землі церквам сіл Балтського повіту (1835-1836, 1843) і Дубоссарської волості (1798). Є матеріали про організацію секти молокан у с. Кричунове (1800) та розкольників; справи про дозвіл вступати у шлюб, розірвання шлюбів, про перехід у інші віросповідання; ревізські казки духовенства (1816 р.), матеріали про розшук старовинних літописів та манускриптів по церквах Балтського правління (1839)

Фонди культурно-просвітницьких товариств – *Одеського товариства історії і старожитностей, Одеського товариства витончених мистецтв, Одеського відділення Російського технічного товариства, комітету Одеського відділення товариства розповсюдження знань серед євреїв, правління товариства „Труд” по розповсюдженню ремісничих знань серед євреїв* – містять відомості про культурний розвиток краю, організацію просвітницької масової роботи серед національних громад, створення бібліотек і музеїв, професійну підготовку молоді.

Історія благодійництва відображена у матеріалах фондів Одеського комітету Товариства опікунства над в'язниками, Одеського приказу громадського призріння, Одеського слов'янського товариства ім. Кирила і Мефодія.

Фонди радянського періоду хронологічно починаються з 1917 року документами Одеської ради робітничих депутатів і представників армії і флоту. Матеріали 1920-х років – губернських, повітових, волосних, сільських ревкомів і виконкомів – відображають встановлення радянської влади в губернії. У фондах Одеської обласної і міської рад, їх відділів і управлінь сконцентровані документи про розвиток промисловості і сільського господарства, транспорту, культури, освіти (1923-1992).

У фондах Одеської губернської ради народного господарства, Одеського окружного відділу місцевої промисловості, Одеського обласного управління легкої промисловості, районного енергетичного управління, міжобласного консервного тресту, заводів, фабрик та інших організацій і установ народного господарства зберігаються документи про націоналізацію промислових підприємств, відновлення народного господарства після війни, будівництво, реконструкцію і функціонування промислових підприємств, розвиток металообробної, деревообробної, шкіряної, текстильної, швейної, хімічної, харчової галузей (1919-1938, 1944-1965).

Проведення примусової колективізації та її наслідки, стан сільського господарства у 1920-1950-х роках висвітлені у фондах комітетів незаможних селян, губернського і повітового земельного управління, повітового земельного відділу, Одеського союзу сільськогосподарських кооперативів і кредитних товариств, колгоспів і сільськогосподарських артілей, установ і організацій сільського господарства (1920-1934, 1944-1956). Винятково цікавими є фонди німецьких ревкомів, волосних комітетів, сільських рад, КНС – документи 1920-х років про розкуркулення, експропріацію приватної власності у німців-фермерів.

У фондах ревкомів, виконкомів рад 1920-х років є відомості про діяльність секцій національних меншин – польської, німецької, єврейської та інших секцій при губнаросвіті, матеріали про реєстрацію іноземно підданих, роботу комісії національних меншин у громадах.

Фонди товариства, комітету і Одеської обласної ради земельного устрою трудящих євреїв „ОЗЕТ”, уповноважених районних комісій Всеукраїнського єврейського громадського комітету по наданню допомоги постраждалим від погромів

(„Евобщестком”), медичного відділу Одеського представництва Всесвітньої єврейської конференції „ВЕРЕЛИВ” та ін. містять матеріали про утворення національних колгоспів, переселення євреїв у Палестину, Біробіджан та Крим, списки осіб, що одержували матеріальну допомогу з-за кордону.

Матеріали про голодомори 1921 – 1923, 1930-1933, 1947-1948 років, причини і наслідки знаходяться у фондах виконавчих комітетів (революційних, волосних, районних, міських, обласних), прокуратур, контрольної комісії Робітничо-селянської інспекції, судово-слідчих і партійних органів.

Період румунсько-німецької окупації (1941-1944) висвітлено у фондах органів окупаційного режиму – дирекцій губернаторства Трансністрії, примарій Одеського муніципалітету, повітових префектур, районних претур, судів, поліцейських органів, сигуранци, Одеської тюрми, районних примарій, сільських трудових общин, заводів і фабрик, навчальних закладів та ін. Це документи про вивезення матеріальних і культурних цінностей з України до Німеччини і Румунії, повернення приватної власності громадянам, репресованим радянською владою, матеріали перепису населення міста Одеси (1941-1944 рр.), списки радянських військовополонених, матеріали про колабораціоністів, інформації про німецьких, румунських та італійських військовослужбовців, похованих на території Одеської області в період окупації, та ін. Є відомості про в'язнів гетто (концтаборів), утворених на території „Губернаторства Трансністрії” (у Бершаді, Балті, Березівці, Могилеві-Подільському, Чечельнику, Доманівці, Копайгороді та ін. - всього 144 гетто).

У фонді Одеського облвиконкому знаходяться матеріали відділу щодо переселення громадян із Польщі (1944-1951 рр.) – списки переселенців із Польщі в Україну і з України в Польщу, директиви й інструкції з переселення. Особливо цінними є документи відділу репатріації облвиконкому (1946-1953) – відомості про повернення громадян, примусово переміщених з Одеської області до Німеччини та інших країн у період Другої світової війни (списки, інструкції і листування щодо поселення та працевлаштування, інформації про ставлення населення до репатрійованих та ін.). У Держархіві зберігаються також фільтраційні справи на колишніх військовополонених та репатрійованих громадян, які надійшли з Управління служби безпеки України в Одеській області.

У фондах Чорноморського морського пароплавства, Одеського торговельного флоту, Одесько-Кишинівської залізниці є цінні матеріали про економічний розвиток регіону, зокрема про перевезення, вантажообіг, будівництво на транспорті та ін. (1920-1975).

Архів зберігає фонди установ народної освіти, науки, культури, охорони здоров'я, вищих і середніх навчальних закладів. Особливо цінними є фонди одеських вишів - Інституту народного господарства, Німецького педагогічного інституту, Одеського єврейського сільськогосподарського інституту, Одеського державного університету ім. І.І.Мечникова, Політехнічного інституту та ін.

Одним з найцінніших комплексів документів є *книги реєстрації актів цивільного стану (РАЦС)* за 1919 – 1935 рр., які надійшли з районних і міських відділів РАЦС Одеської області.

У 2011 р. прийнято колекцію етнографічних матеріалів за 1970-1980-і рр., зібраних у різних областях України студентами філологічного факультету Одеського державного університету ім. І.І.Мечникова під керівництвом доцента П. Т. Маркушевського.

Архів приймає виборчу документацію періодів радянської влади (1917 – 1991) та незалежності України (1991 – 2012).

Фонди особового походження займають чільне місце серед зібрань Держархіву, оскільки саме вони містять неофіційні, приватні, часто унікальні та раритетні матеріали відомих громадських діячів, вчених або простих громадян. Яскравим прикладом є особливо цінний фонд *Аполлона Олександровича Скальковського* – історика, археолога, члена-кореспондента Петербурзької академії наук, директора Статистичного комітету Новоросійського краю. Фонд включає приватні документи родини Скальковських, рукописи його робіт з історії та статистики краю, про розвиток чорноморської торгівлі й чорноморського торговельного флоту, з історії Кримської війни 1853-1856 рр., про секти розкольників, про організацію історичного архіву в Одесі.

Серед сімейних зібрань оригінальним фондом є документи *Шеміотів* – відомої родини поміщиків Могилівської і Херсонської губерній. Вікентій Леонтіїнович Шеміот на початку XIX століття займав посаду катеринославського цивільного губернатора, Олександр Вікентійович (1815-1866) був російським дипломатом, Вікентій Станіславович (1837-1902) – лейтенантом флоту, Казимир Вікентійович (1891 - ?) – інженером. У сімейному архіві цієї родини відклалися унікальні матеріали – патент 1784-го року на звання ад'ютанта 2-ї Української кавалерійської бригади, підписаний національним героєм Польщі генералом Тадеушем Костюшком, списки віршів О.Пушкіна, К.Рилєєва, рукопис «Останній день життя Катерини II» (1796), витяг зі слідчої справи про декабристів (1826), тексти українських, молдовських і перських народних пісень, господарські документи та листування щодо маєтків. Вражають «Дорожні нотатки по Туреччині та Ірану» О.С.Шеміота, рукописи арабською мовою, списки листа Сперанського Олександровичу II (1813), звернення російського уряду до вищих чиновників Османської імперії (1827), могиливіського дворянства до Миколи I (1832), командуючого російськими військами на Кавказі до горців (1844) та ін. Більшість документів – польською мовою.

Варті уваги дослідників також фонди генерал-губернатора Новоросійського краю *О. Ф. Ланжерона*, професорів Новоросійського університету *І. І. Мечникова*, *О. І. Маркевича*, *І. А. Лінниченка*, *М. Г. Попруженка*, *С. Г. Віленського*, *О. О. Кочубинського*, *О. П. Доброклонського*, *К. М. Смирнова*, *Ф. К. Бруна*, *О. О. Борзенка*, *В. М. Петріашивілі*; одеських міських голів *Г. Г. Маразлі*, *П. О. Зеленого*; архієпископів *Никанора (Бровковича)* та *Іннокентія*; письменників *Д. Л. Мордовцева (Мордовця)*, *М. В. Шугурова*; публіциста *О. П. Руссова*; видавця альманаху «Багаття» *І. Л. Липи*; редактора «Одесского листка» *С. Ф. Штерна*; директора Одеського музею історії і старожитностей *М. М. Мурзакевича*; грецьких купецьких сімей *Родоканакі-Юр'євичів*, *Інглезі*, *Гагаріних-Стурдза*; актор театру *М. І. Морської*, *Г. В. Бялковської*; скульптора *Б. Едуардса*; присяжних повірених *М. Б. Цвілінга*, *К. Г. Березовського*, *Ю. І. Гроссфельда*; театрального критика *В. Лоровича*; інженерів *Фукса*, *Гарріса*; маклера *С. І. Гайоса*; поміщиків *Назимових*, *Обух-Воцатинських*, *Собанських*, *Сцибор-Мархоцьких*, *Ерделі*, *Каменєвих*, *Язикових*, *С. І. Келеповського* та ін.

Серед особових фондів радянського періоду надзвичайно цінними є документи доктора історичних наук, відомого спеціаліста з юдаїки *С. Я. Борового*, професора-офтальмолога *Н. О. Пучковської*, професора-історика *А. Д. Бачинського*, народної артистки УРСР *Л.І.Бугової*, кандидата медичних наук *Я. Й. Камінського*, юриста *І. А. Хмельницького* та ін. Серед надбань архіву останніх років – фонди старшого ви-

кладача Одеського технікуму харчової промисловості, інструктора-методиста з туризму *В.А. Короба*; одеських краєзнавців і колекціонерів *Р.О.Шувалова*, *М.Р.Бельського*, *С.З.Луцика*; письменника-сатирика і редактора одеського гумористичного журналу «Фонтан» *В.І.Хаїта*, голови Березівської райдержадміністрації, депутата 4 скликань, директора Держархіву Одеської області *І.І.Ніточка*; професора, доктора історичних наук, академіка Балканської академії наук *М.Д.Дихана*; командира 1-го рангу підводного човна *О.О.Калініченка*; кандидата фізико-математичних наук, астронома, члена міжнародної організації COSPAR та European Geosciences Union *В.О.Смирнова*.

У Держархіві зберігаються кіно-, фото-, фоно- і відеодокументи, які відображають політичне, економічне, соціальне, наукове і культурне життя м. Одеси і регіону.

Серед **кінодокументів (1961-2007)** найцікавішими є сюжети про прийом дипломатичних делегацій, зокрема з Франції, Фінляндії, Німеччини, Канади, США, про 75-річний ювілей Одеської джутової фабрики, виставку нових сільськогосподарських агрегатів Одеського машинобудівного заводу (1961), будівництво житлових комплексів.

Фотоматеріали (1951-2011) охоплюють всі сторони життя міста і області. Особливо цінними є фотознімки про міжнародні зв'язки, розвиток сільськогосподарства і промисловості Одещини, діяльність науково-дослідних інститутів. Є фотографії про візити в Одесу відомих політичних діячів *М.С.Хрущова*, *В.В.Щербицького*, *М. С. Горбачова* (1981), *Фіделя Кастро* та ін.

З 2002 року формується унікальна фотоколекція (понад 22 тис. знімків та негативів) відомого одеського фотохудожника *Леоніда Сидорського*, яка складається з матеріалів його персональних виставок та приватних документів. Оригінальними і неповторними є його зображення будинків старої і сучасної архітектури, вулиць, бульварів, пам'ятників м. Одеси, святкування Гуморини, фотохроніка творчого процесу зйомок художніх фільмів на Одеській кіностудії („Три мушкетера“, „Двадцять років потому“ та ін.), галерея портретів відомих одеситів.

У 2008-2010 рр. зібрані фотоколекції пам'ятників на території Одещини, зокрема присвячених жертвам Голодомору 1932 – 1933 років, загиблим у Великій Вітчизняній війні 1941 – 1944 років.

Фономатеріали (1967-2007) представлені в основному звукозаписами Одеського обласного радіо та Студії звукозапису Одеського Чорноморського пароплавства. Є плівки з голосами академіків-офтальмологів *В.П. Філатова* і *Н.О.Пучковської*, Героїв Соціалістичної Праці *М.О.Посмітного*, *М.Шолар*, Героя Радянського Союзу льотчика-космонавта *Шоніна*, ректора і професора Одеської консерваторії, оперного співака *М.Огренича*; радіосюжети про перебування в Одесі відомих особистостей, зокрема композитора *Д.Шостаковича* та ін.

У 2009 р. на державне зберігання прийняті **аудіодокументи** від Обласної державної телерадіокомпанії за 1988, 2003-2009 рр. - передачі: „Степан Олійник – прозаїк і гуморист“, „Вечір пам'яті, присвячений *В.Висоцькому*“, „Висоцький у гостях у одеситів“, „Не забути Голодомор в Україні“ та ін.

Відеоматеріали (59 касет, 2000-2011) – це сюжети про композиторів Одеси, Одеську обсерваторію і проф. В.Цесевича, спогади учасників Татарбунарського повстання 1924 року, театральні постановки (“Пікова дама”, “Король Лагорський” та ін.), передвиборий агітаційний ролик кандидата в депутати Верховної Ради України О.О. Козаченка та ін.

У 2009 р. від Обласної державної телерадіокомпанії прийнято такі телепередачі, як „Козацькі вожді України (І. Мазепа, Б.Хмельницький)”, „Заповідними стежками” - сюжет про Одеську затоку, „Античні пам’ятки”, кліп на пісню В. Висоцького, передача „Міста світу - Барселона, парк Гауді” та ін.

Колишній партійний архів Одеського обкому Компартії України налічує 4726 фондів (664395 справ). Початок фондоутворенню партійного архіву поклав Одеський губком КП(б)У в 1920 році. У квітні 1922 року при губкомі був організований відділ історії партії (Істпарт) з метою збирання і обробки матеріалів з історії партії і робітничого руху. Хронологічно найбільш давніми є документи фонду Істпарту - *Одеської обласної філії Інституту історії партії та Жовтневої революції на Україні при ЦК КП(б)У (1905-1940)*, у якому зібрані відомості про революційні події у м. Одесі й Україні, діяльність видатних революціонерів, роботу партійних комітетів Одещини, анкети та інші документи з особового складу на відомих членів партії, червоногвардійців, партизанів і підпільників (1917-1919), копії листівок РСДРП, спогади учасників революції, членів партійних гуртків і організацій РСДРП про боротьбу трудящих м. Одеси з окупаційними англо-французькими і австро-німецькими військами у 1918-1919 роках. У фонд включені копії документів Одеського жандармського управління, охоронного відділення і прокуратури м. Одеси кінця XIX – початку XX ст., зроблені учасниками наукової групи з обробки революційних архівів.

Фонди *Одеського губерньського комітету Комуністичної партії (більшовиків) України (1920-1925)*, *Одеського окружного комітету КП(б)У (1925-1932)*, *Одеського обласного комітету Компартії України (1932-1991)*, *Ізмаїльського обласного комітету Компартії України (1940-1954)* містять протоколи пленумів, засідань бюро і активу, партійних зборів, циркуляри, зведення центральних партійних органів про політичний стан на місцях, зведення про боротьбу з куркульством, про стан політично-виховної роботи, бюлетені губерньської надзвичайної комісії, інформацію про роботу національних секцій (протоколи засідань, листування з організаціями національних меншин), протоколи про чистки партії, анкети реєстрації і пере-реєстрації комуністів (1920), реєстраційні особисті картки, особисті листки прийому до партії та ін. Знайшли відображення такі питання, як боротьба з наслідками голоду в 1920-х роках, діяльність міжнародних організацій АРА, „Джойнт”, введення карткової системи, голодомори 1932-1933, 1947-1948 рр., політичні репресивні процеси 1930-1950-х років (справи „лікарів”, „інженерів”, „троцькістів”, розкуркулення, репресії з національних мотивів, боротьба з „космополітизмом”, переселення поляків, ставлення членів партії до культу особи Й. Сталіна, гоніння на інтелігенцію у 1960-1990-х роках та ін.). Є матеріали про організацію та ліквідацію раднаргоспів, участь одеситів та жителів області в освоєнні цілини, будівництві Байкало-Амурської магістралі (БАМ) та інших об’єктів всесоюзного значення. налагодження і підтримку зв’язків з міжнародним комуністичним рухом і компартіями інших країн.

Фонди повітових (Ананівського, Балтського, Одеського, Тираспольського, 1920-1925) та районних комітетів Компартії України по Одеській області включають протоколи пленумів, засідань бюро і активу, партійних зборів, циркуляри і зведення ЦК КП(б) У, документи персонального характеру: справи про прийом до компартії, особисті справи, матеріали про обмін партійних документів (1922, 1926, 1936, 1954, 1973), матеріали конференцій і комсомольських зборів (1905-1991); статистичні звіти про кількісний та якісний склад партійних організацій області, зведення про політичний і економічний розвиток повітів, районів.

Фонди первинних організацій представлені матеріалами парткомів Чорноморського Радянсько-Дунайського пароплавства, Одеського та Іллічівського морських торгових портів, ЧВОРП "Антарктика", судноремонтного заводу (1920-1925, 1932-1991) та інших численних промислових підприємств, сільськогосподарських, кооперативних, торговельних організацій, установ науки і культури, медичних закладів, університетів, інститутів тощо.

Діяльність інших політичних партій і організацій, що існували на території м. Одеси і Одеської області у перші роки радянської влади, відображають документи фондів Одеського комітету РСДРП (меншовиків) (1918-1929), Одеського губернського комітету лівих есерів (боротьбистів) (1919-1920), Одеського обласного і Одеського міського комітетів єврейської комуністичної партії (Поалей-Ціон) (1917-1921), Одеського обкому єврейського комсомолу (Євкомолу), а також матеріали фонду "Стенограми, статті, інші документи про боротьбу комітетів РСДРП, есерів, окремих революціонерів з царизмом. Спогади про боротьбу за владу Рад, повстань у м. Одесі, Татарбунарах і інших подіях на Одещині" (1894-1990).

Особливо цінним є фонд „Документи і матеріали з історії Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр. на території Одеської області. Підпільно-партизанський рух на Одещині”, в якому відклалися, зокрема, документи про діяльність партизансько-підпільних загонів під керівництвом Авдєєва-Чорноморського, Молодцова-Бадаєва, П. Д'ячишина та ін. Цікавими є спогади партизанів і підпільників П.Пустомельника, П.П.Терещенка, А.СПР.Могиля, І.Г.Ілюхіна, учасника війни С.А.Підкамінського (про повітряні бої над Одесою) та ін.

Фонди контрольних органів партії – губернської, окружної та обласної контрольних комісій, а також робітничо-селянських інспекцій містять матеріали перевірок додержання комуністами вимог статуту та дисципліни, проведення „чисток”, боротьби з „троцькістсько-зінов'євською опозицією” (пояснення 10 членів ЦК і ЦКК ВКП (б) - Н.Крупської, Л.Каменєва, Г.Зінов'єва, Г.П'ятакова, Л.Троцького та ін.), апеляції комуністів щодо відновлення членства в партії, персональні справи, анкети керівних працівників комісій. Матеріали політвідділів Чорноморського морського пароплавства, Одеської залізниці, машинно-тракторних станцій (МТС), трестів радгоспів (1933-1957) включають рапорти і відомості про настрої у трудових колективах, протоколи зборів парторганізацій, відомості про навчання та перепідготовку кадрів, стаханівський рух на підприємствах та ін.

Фонди Одеської вищої партійної школи (1944-1992), Одеської радянсько-партійної школи (1953-1973), Вечірнього університету марксизму-ленінізму при Одеському міському комітеті КПУ (1944-1991), постійно діючих курсів перепідготовки партійних і радянських працівників при Одеському обкомі КПУ (1968-1975),

Одеської зональної комсомольської школи (1971-1982) містять накази з основної діяльності і особового складу, протоколи засідань ректорату, вчених рад і кафедр, звіти мандатних та іспитових комісій, плани і розклади семінарських і практичних занять, списки і особисті справи слухачів і викладачів, особисті листки рекомендованих до школи, журнали обліку відвідувань і успішності, листування з ЦК КПБУ, ЦК ВЛКСМ, ЦК ЛКСМУ, партійними і радянськими установами з питань структури і штатів шкіл, явки на курси, розміщення і забезпечення слухачів та ін.

Діяльність Комуністичної спілки молоді представлена документами Одеського обласного комітету ЛКСМ України (1932-1991), Одеського промислового обкому ЛКСМ України (1963-1964), Одеського сільського обкому ЛКСМ України (1963-1964), Ізмаїльського обкому ЛКСМ України (1963-1964), Одеського міського комітету ЛКСМ України (1937-1991), фондами районних і первинних комітетів Одеси і Одеської області, редакціями газет первинних організацій - "Комсомольское пламя" Жовтневого району м. Одеси (1956-1959), "Комсомольська Іскра" Малиновського району м. Одеси (1976-1981) та ін.

Колекція фотодокументів партархіву представлена 363 фотографіями за період з 1902 по 1982 роки (оригінали і копії). Серед особливо цінних — фотознімки учасників революційних рухів 1905-1907, 1917-1918 років (Вакуленчука Г.М., Шмідта П.П., Жанни Лябурб, Христо Ботева та ін.); будівництва барикад на вулицях Одеси (1941), воїнів Радянської армії на вулицях звільненої Одеси (1944), сюжети про відбудову Одещини після Великої Вітчизняної війни, візити в Одесу відомих політичних діячів та ін.

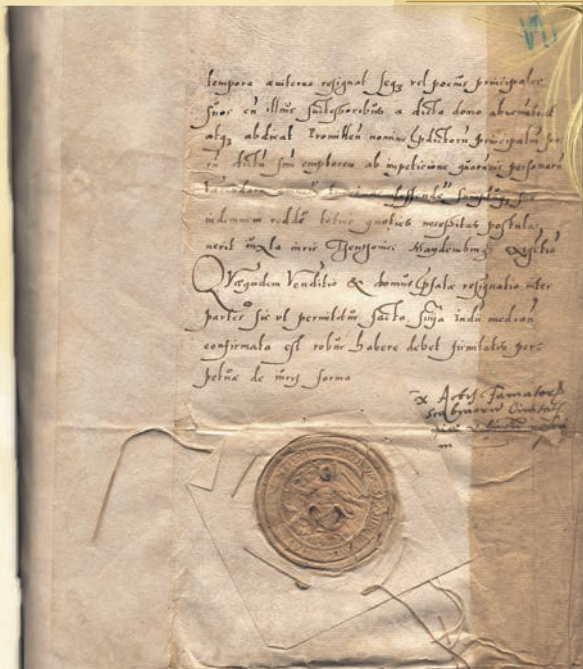
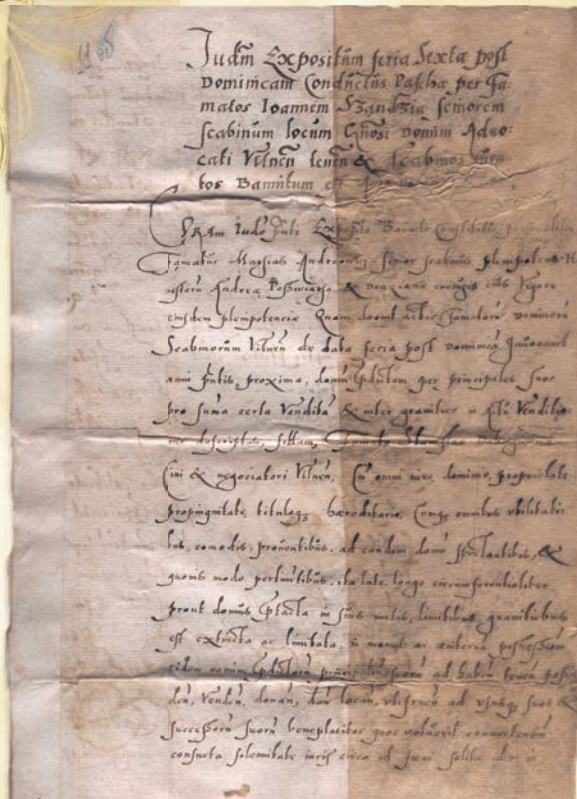
У фондах колишнього партійного архіву зберігаються також окремі номери періодичних видань - газет "Іскра" (1901-1902), "Известия Одесского Совета рабочих депутатов и представителей армии и флота" (1917), "Одесские новости", "Южный рабочий" (1917-1918) та ін., а також газети періоду румуно-німецької окупації «Молва» і «Одесская газета». Повоєнні партійні ЗМІ представлені фондами редакцій газет „Чорноморська комуна“, „Знамя коммунизма“, „Комсомольская Искра“, „Вечерняя Одесса“.

Деякі документи періоду 1920-1930-х років були втрачені під час евакуації фондів партійного архіву. У вересні 1991 року документи партійного архіву були передані на зберігання до Державного архіву Одеської області.

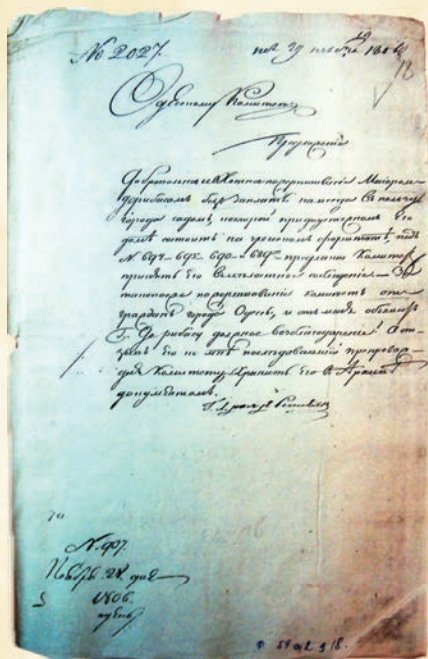
Документи **періоду незалежності України** ведуть свій відлік з 1991 року. Це фонди Одеської обласної державної адміністрації та її структурних і територіальних підрозділів, державних, акціонерних та приватних підприємств, численних партійних і громадських об'єднань, фонди особового походження. Документи відображають становлення і розвиток української державності, процеси реорганізації у галузях політики, економіки, культури, соціального життя. Архів поповнився і новими колекціями, такими як „Голодомор в Одеській області 1932-1933 років. Пам'ять народу: свідчення, спогади, дослідження“, „Колекція мікрофільмів „Дипломатична кореспонденція між консулом США в Одесі та Державним департаментом США. 1831-1906.“, „Чорноморське козацьке з'єднання“, „Герої Соціалістичної Праці та Герої України Одещини“

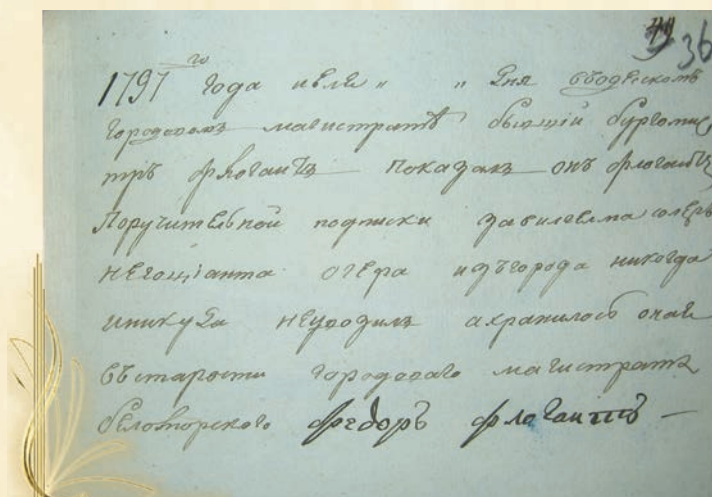
ОДЕСЬКІ РАРИТЕТИ ODESSA RARITIES

1572. Найдавніший документ Державного архіву Одеської області — польська грамота з фонду професора І.А.Лінніченка
The earliest dated document of State Archives of Odessa Region: Polish diploma from the professor I. Linnichenko Fund

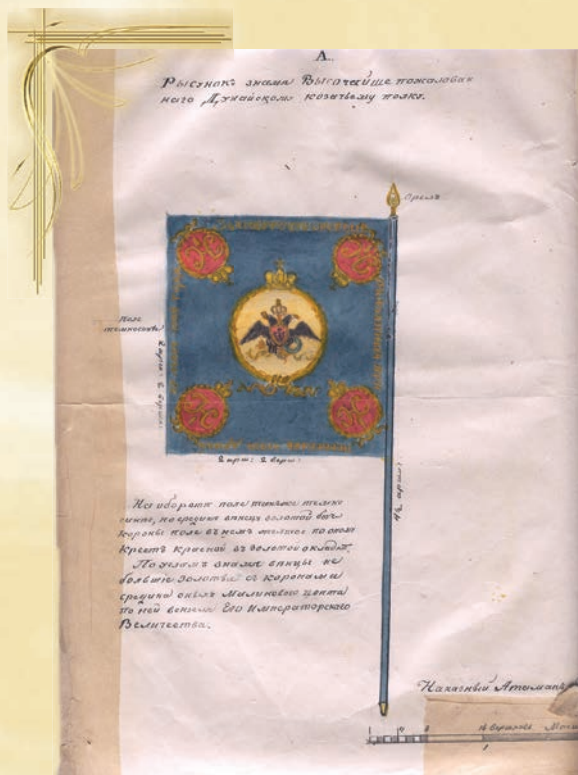

1806. Подяка герцога Еммануїла де Рішельє прем'єр-майору Феліксу де-Рібасу за його дар місту Одесі свого саду
Letter of gratitude from Duke Emmanuel de Richelieu to Prime-major Felix de-Ribas for the gift to the city of Odessa own garden

1797. Автограф Федора Флогаїті - першого бургомистра Одеського магістрату від грецького купецтва
Autograph of Theodor Flogaiti, the first burgomaster for Greek merchants in the Odessa Magistrate

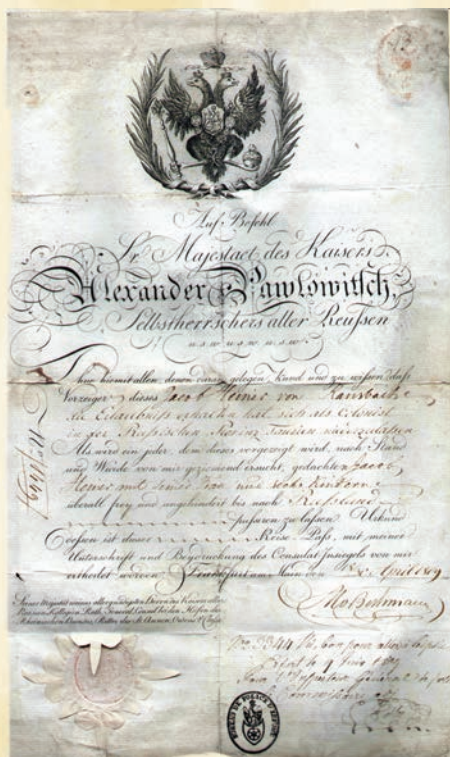

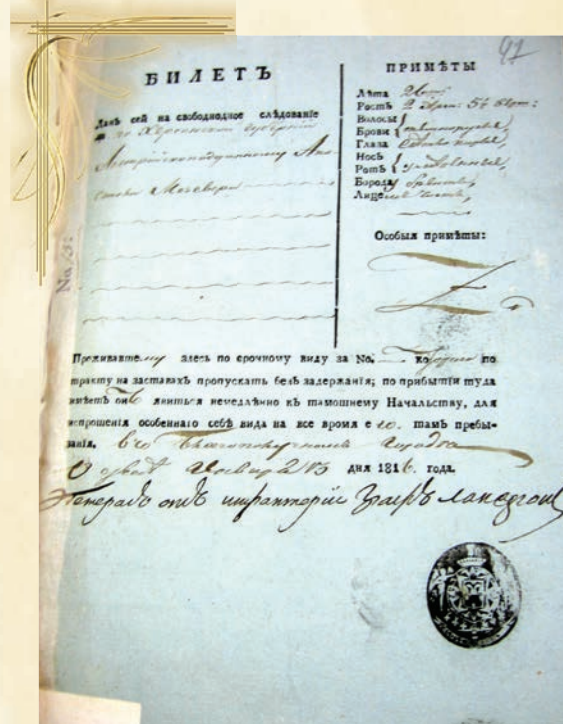
1814. Прапор Дунайського козацького війська
Banner of Danube Cossack regiment

1814. Кавалерист Чорноморського козацького війська
Cavalryman of Chornomorsky Cossack regiment

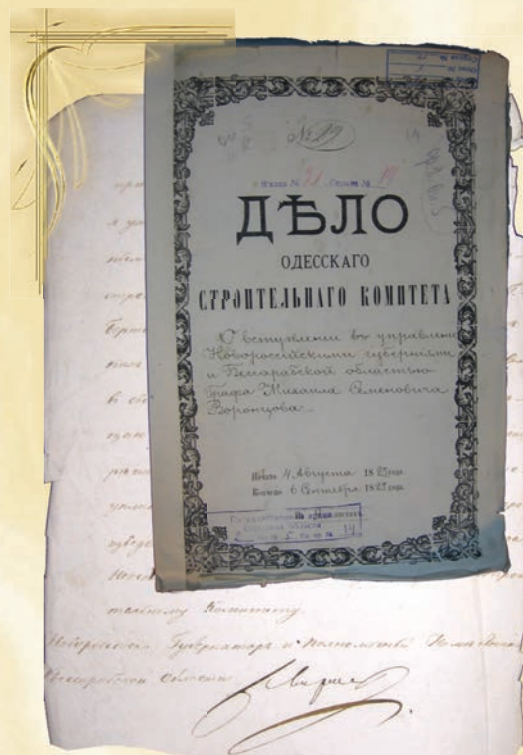
1808. Паспорт німецького колоніста
Foreign passport of the German colonist

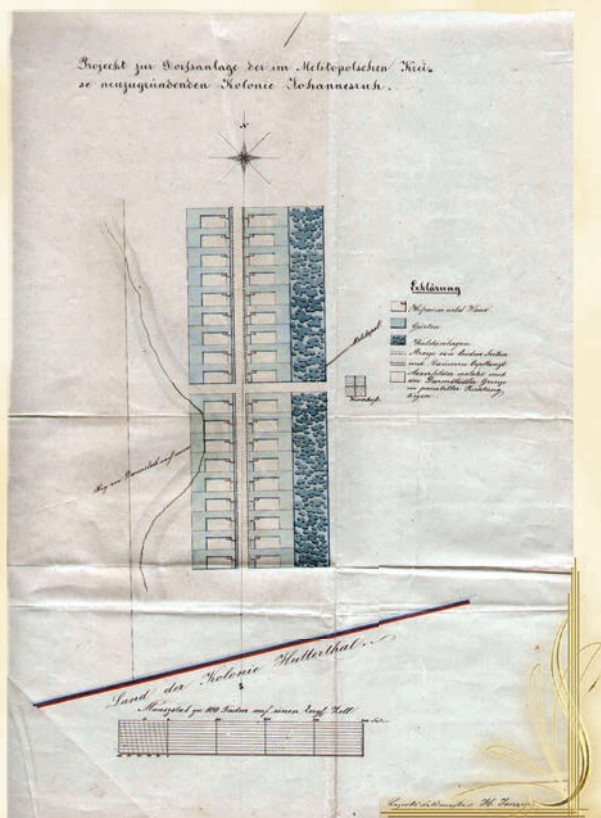
1816. Автограф Новоросійського та Бессарабського генерал-губернатора графа О.Ф. Ланжерона
Autograph of the Count Alexander Langeron, the General-Governor of Novorossia and Bessarabia

1821. Зразки натуральної вовни іспанських овець
Samples of original spanish sheep wool

1824. Автограф Новоросійського та Бессарабського генерал-губернатора графа М. С. Воронцова
Autograph of the Count Mikhail Vorontsov, the General-Governor of Novorossia and Bessarabia

1830. План німецької колонії Йоганесруе в Таврійській губернії
Map of the German colony of Johannesruhe in Tavricheskaya Guberniya

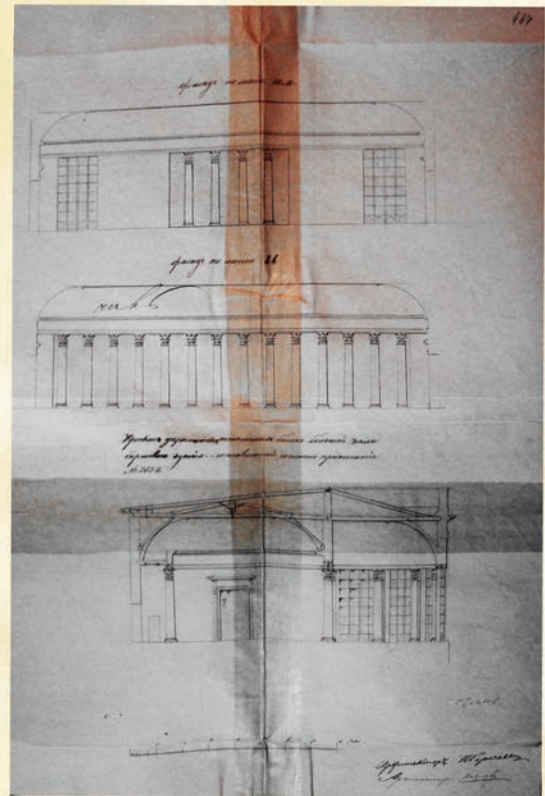

1832. Татарська мечеть у Молочанській окрузі Таврійської губернії
Tatar Mosque in the Molochna District, Tavricheskaya Guberniya

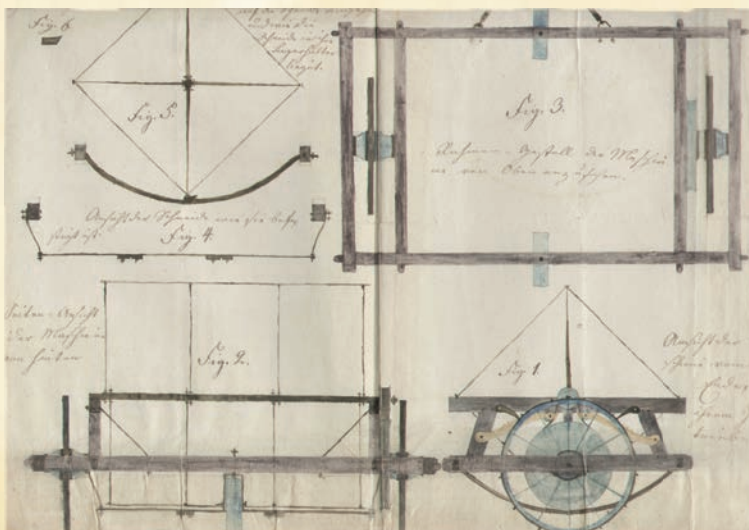

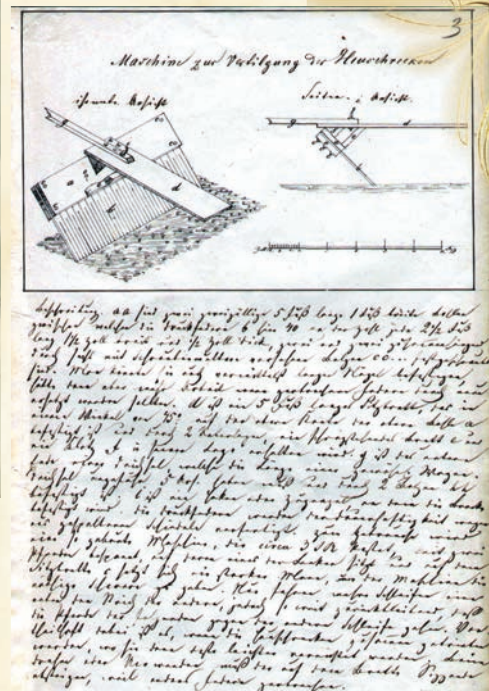
1835. Похвальный лист учня Одесского повітового училища Єгора Маєра
Certificate of progress and good conduct issued to Yegor Mayer, the pupil of the Odessa district school

1834. Одеська міська біржа: фасад будинку за проектом архітекторів Г. Торічеллі та І. Козлова
Odessa Stock Exchange: Drawing (arch. George Torichelli and Ivan Kozlov)

1838. Жниварна машина та апарат для винищення сарани – винахід німецьких колоністів у Новоросії
Binder and apparatus for annihilation of locusts - the inventions of the German colonists in Novorossia. Drawings

1838. З фонду Молочанської менонітської громади: малюнки з назвами тварин татарською мовою

Animal names in Tatar language, the Molochna Mennonite Settlement Fund

1840. План менонітської колонії на острові Хортиця в Катеринославській губернії
Map of the Mennonite colony of Insel Chortiza in Ekaterinoslavskaya Guberniya

1857. Малюнки мундирів чинів карантинної охорони
Uniforms of the Quarantine guard. Watercolour

1851. Друкарня і літографія Нітче і Францова в Одесі: рекламне оголошення.

Nitche and Frantsov's Typography and Lithography in Odessa: advertisement

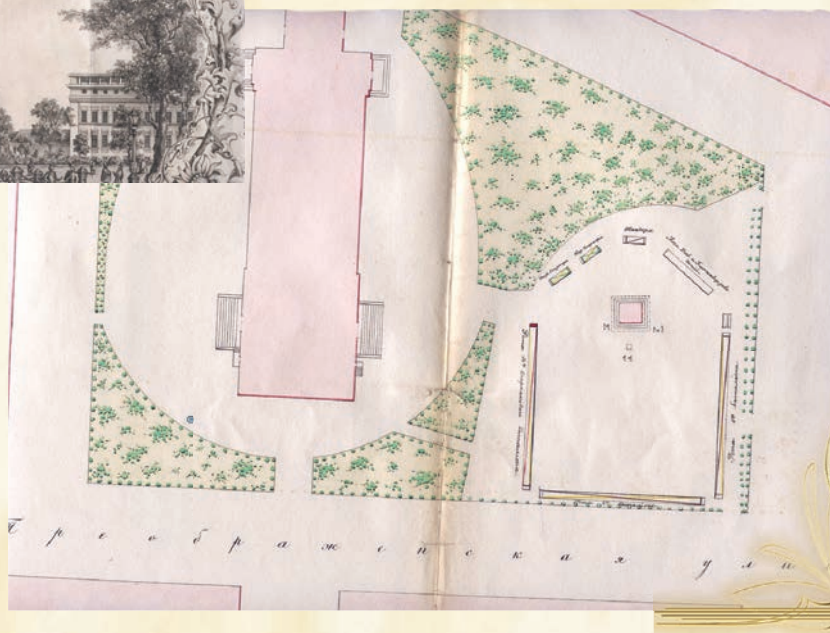
1861. Товариство сільського господарства Південної Росії: похвальний лист

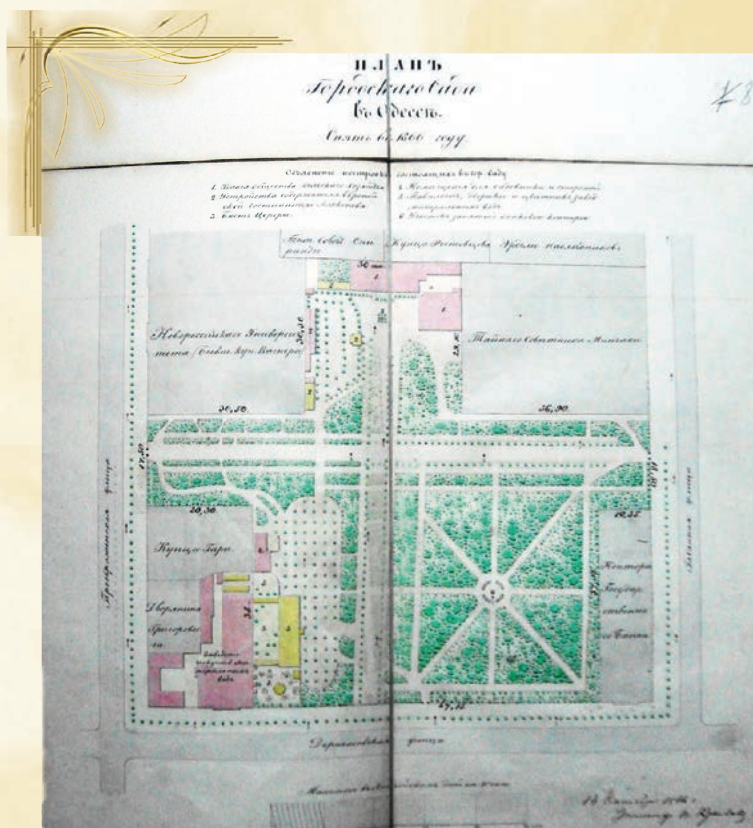
The Society of Agriculture in Southern Russia: Certificate of progress

1863. Преображенська площа в Одесі: карта та зображення пам'ятника М. С. Воронцову (літографія П. Францова)

Preobrazhenskaya Square in Odessa: Map and the image of monument to M.S.Vorontsov (P.Frantsov's lithography)

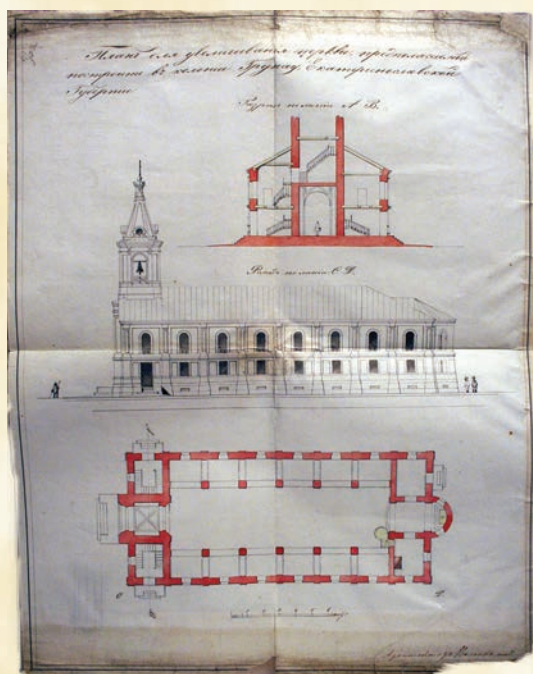

1866. Одеса: план Міського саду
Odessa City Gardens: Map

1868. Афіша Одеського міського театру: комедія М. В. Гоголя «Ревізор» та водевіль П. І. Григор'єва «Чоловік під черевиком»

Odessa City Theater playbill: Nikolay Gogol's comedy *The Inspector General* (Revizor) and Peter Grigoriev's vaudeville *The Henpecked Husband*

1880. Німецька колонія Грунау, Маріупольський округ Таврійської губернії (літографія), і римо-католицький костюл в Грунау (креслення).

Grunau Colony in Mariupol District, Tavricheskaya Guberniya (lithography) and Grunau Roman-Catholic Church (drawing)

1895. Автоматичний копіювальний апарат
«Неосиклостиль».

1899. Меню одеського ресторану
Н.Короні
N. Koroni's restaurant in Odessa – Menu

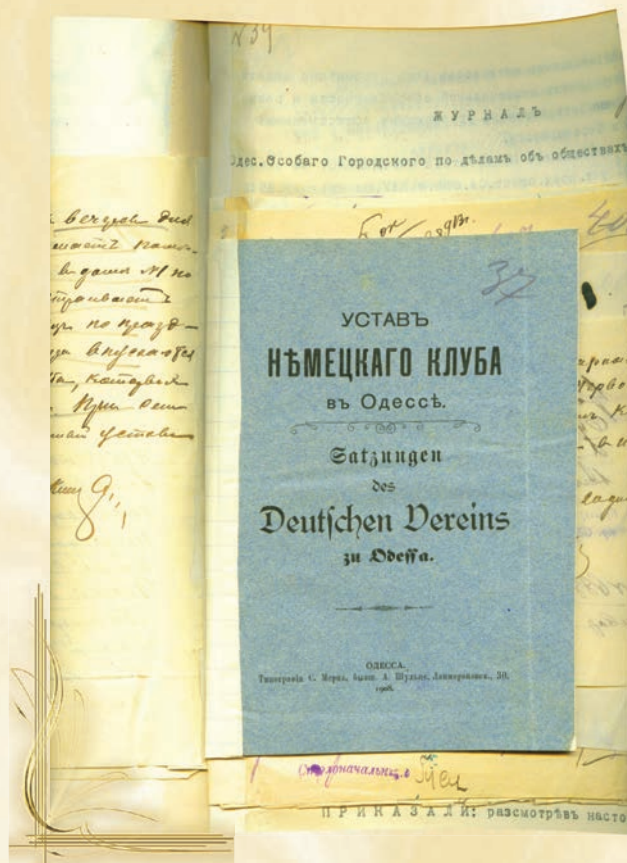
1900. Сільськогосподарська рекламна газета «Економ» (Рига, Ліфляндська губернія)
Agricultural newspaper *Der Oekonom* (Riga, Lifyandskaya Guberniya)

1903. Борис Фальц-Фейн – студент Новоросійського університету

Boris Falz-Fein, a student of the Novorossiyski University

1908. Статут Німецького клубу в Одесі
German Club in Odessa – Statute

1910. Одеський аероклуб: прапор та нагрудний знак; Чорноморський яхт-клуб: емблема на офіційному бланку

Odessa Air Club: Flag, Breastplate. Black Sea Yacht Club: Emblem on the official form

1908. Конфісковані одеською цензурою журнали: «Ой, не женись – пропадешь!», «Альбом красавиц», «Песня кочегара»

Odessa magazines confiscated by the Odessa censorship: *Oh, don't marry or you'll lose yourself!*, *Album of beauties*, *Fireman's Song*

1911. Одеське відділення Російського технічного товариства: диплом М. Б. Тарадаша на бронзову медаль Фабрично-заводської, промислово-художньої та сільськогосподарської виставки, яка відбулася в 1910 році в Одесі

Russian Technical Society, Odessa branch: Mark Taradash's diploma for a bronze medal of the Factory, Industrial, Art and Agricultural Exhibition in Odessa, 1910

1913. Афіші Одеського міського театру: гала-спектакль в день святкування 300-річчя царювання Дому Романових; гастролі Л.В.Собінова (драма «Вертер» композитора Ж.Массне, лібрето у перекладі О.Горчакової-Сантагано)

Odessa City Theater playbills: gala performance devoted to the 300-th anniversary of the Romanovs House reigning; Leonid Sobinov's tour (Jules Massenet's drama *Werther*, Alexandra Gorchakova-Santagano's translation of libretto)

1912. Завод сільськогосподарських машин І.І. Гена
в Одесі: реклама

Johann Hoenn's Agricultural Machinery Factory advertisement

1915. Із щоденника учасника Першої світової війни штабс-капітана О. Бернацького: «Меню» для солдатів

From the diary of the I World War participant, Russian officer O. Bernatski: humorous «menu» for soldiers

THE STATE ARCHIVES OF ODESSA REGION

DERJAVNYJ ARHIV ODES'KOI OBLASTI (Ukr)
GOSUDARSTVENNYJ ARHIV ODESSKOJ OBLASTI (Rus)

Main Administrative Office: Zhukovskogo Street, 18, Odessa, 65026, Ukraine

Tel.: (+380 48) 7221987 (Director), 7250910 (Deputy Director),
 7229365 (Office, secretary), 7251219 (Reference Desk); 7228025 - fax

E-mail:

initochko@te.net.ua (Director, Main
 Administrative Office),
 gaoo@te.net.ua (Deputy Director),
 daoo@ukr.net (Information Dept.)

Visiting Hours:

Reading Room:

Monday – Friday: 10:00–17:00
 Lunch time: 13:00–14:00

Referense Desk:

Monday, Wednesday, Thursday: 9:00–13:00

***State Archives of Odessa Region —
 building of the former Brodskia Synagogue***

Branch Office: Pirogovskaya Street, 29, Odessa, 65012, Ukraine

Tel.: (+380 48) 7189201 (secretary), 7189580 (Reference Desk), 7189756 (Dept. of Formation of
 National Archival Fund and Records Management)

E-mail: pirogov-29@te.net.ua

Visiting Hours:

Reading Room:

Monday – Friday: 09:00–16:00
 Lunch time: 12:00–13:00

Referense Desk:

Monday, Wednesday, Thursday: 08:00–12:00

***Every last day of the month is a sanitation day (the archive is
 closed for visitors)***

WEB-site: <http://derjarhiv.odessa.gov.ua/>

STRUCTURE AND STAFF SERVICES

DEPT. OF INFORMATION, PUBLICATION OF DOCUMENTS AND EXTERNAL RELATIONS

Tel. (+380 48) 7250910, e-mail: daoo@ukr.net

Functions: The Archives conduct numerous services for various organization, private individuals which involve the following:

- fulfillment of requests from organizations and private persons;
- genealogical research on behalf of various ethnic associations such as Germans, Mennonites, Jews, Greeks, Italians, Bulgarians, Swiss, French etc.
- copying various available documents upon requests;
- assistance to visiting researchers in Reading Room;
- conducting ongoing scientific research;
- training future historians and archivists, practice for students;
- publishing the results of research;
- popularizing the archival work and source of the archives in mass media – radio, TV, newspapers;
- conducting exhibitions and lectures both for scholars and general public;
- participating in conferences;
- participating in join international projects

DEPT. OF SCIENTIFIC-DIRECTORY APPARATUS (CATALOGUE)

Tel. (+380 48) 7189579, 7189580

Functions: Classification of records and collections. Compiling inventories. Creation of catalogues (name, subject and geographical indexes). Compiling guides, reference books and reviews, data bases on archival funds and documents; participating in research projects and consulting researchers.

DEPT. OF PRESERVATION AND REGISTRATION OF RECORDS

Tel. (+380 48) 7189579

Functions: Preserving records, registering the funds, taking care of the depository: control under humidity, temperature and physical state of document; providing archivists and researchers in the Search Room with files. Compiling guides, reference books and reviews on archival funds and documents, research projects. Restoring documents, copying records (digital, xerox), other technical functions.

DEPT. OF CREATING THE NATIONAL ARCHIVAL FUND AND RECORD MANAGEMENT

Tel. (+380 48) 7189576

Functions: Methodological assistance, inspecting departmental archives and control under their record management; cooperation with municipal and district archives in the Odessa Region; finding of sources for documental integration; conducting expert evaluation of records prior to their acceptance; receiving funds from various institutions; assistance in the records management in various agencies; conducting lectures and courses on the archival science and record management.

ORGANIZATIONAL AND STAFF DEPARTMENT

Tel. (+380 48) 7229365

Functions: Methodological assistance, inspecting 7 municipal and 26 district archives in Odessa Region, control under their record management; conducting lectures and courses on the archival science and record management; stuff management.

ABOUT RECORDS

Records of the State Archives of Odessa Region: acquisition, preservation, use

The State Archives of Odessa Region (*Derjavnij Arhiv Odeskoy Oblasti (Ukr), Gosudarstvennyj Arhiv Odesskoj Oblasti (Rus)*) is one of the large scale regional archives in Ukraine, including 13,110 funds (collections) holding 2.2 million files. Documents cover the period from the end of the eighteenth century up to the present time. Some unique funds reflect not only the history of Odessa and the Odessa Region but also of Southern Ukraine (former Novorossia, the Black Sea Region).

In the pre-revolutionary period, the documents of various institutions (organizations, schools, societies, etc.) weren't concentrated in one place because there wasn't a joint consolidated system of the state archives in Russia until 1918. Some scientists and officials tried to reform that branch. Apollon Skal'kovsky, the Director of the Statistic Committee of the Novorossia Region, had an idea to create a special Archive for Southern Russia for the collection of valuable documents and unique papers. However, the value of that project wasn't materialized at that time. After the revolution, in 1918, the Decree On Reorganization and Centralization of the Russian Archives was issued and the state archival system was implemented.

The Odessa Archives was founded in 1920 as the Odessa Historical Archives. It started with 22 funds and collections taken from various organizations, agencies, and churches which had discontinued their archival activities after the revolution. Among the funds accepted for preservation were the following records of the pre-revolutionary period: Novorossia and Bessarabia Governor-General Administration, Odessa City Chief (City's Chief Supervisor of Civic Affairs), Odessa City Council, Guardianship Committee for Foreign Settlers in Southern Russia, Odessa Office for Foreign Settlers in South Russia, Odessa Police Office, Commercial Court, Banks, Odessa Port Offices, Customs, Novorossiysky University, Colleges and schools, Cultural societies, Religious institutions, Private funds.

With the beginning of World War II and the German-Romanian occupation of Odessa in 1941, a major portion of the pre-revolutionary records were evacuated to Stalingrad. In 1942, when battle reached the city, archives were evacuated to Uralsk, in the West Kazakhstan Region. The documentation of the Soviet Period was left in Odessa. Still, replacements and evacuations led to irreparable loss: more than 1 million archival files in the Odessa Region (50 percent) were lost or destroyed during the war.

In April 1944, after the liberation of Odessa from the German and Romanian occupiers, the Odessa Archives renewed its work.

After the war, new archival documents on the history of Odessa Region were accepted. The most important were the administrative funds of German-Romanian occupation of 1941-1944, various state and private institutions, and famous persons (1944 - 2012).

Since 1991, in the period of independent Ukraine, the archive accepted more than 6000 funds from the liquidated Archives of the Ukrainian Communist Party (Odessa Regional Committee, 1905 - 1991).

At present, the Odessa Archives maintain 250 sources of document collections. These are organs of government, educational institutions, state and private industrial and agricultural enterprises, societies, 33 municipal and district state archives in Odessa Region that are under the permanent supervision of the Odessa Archive and receive methodological and practical assistance. Presently, the Odessa Archives are forming new collections and funds that will be taken for safekeeping forever in the near future.

The funds of the Odessa Archives are an extremely valuable resource for researching the history of national minorities in the Black Sea Region and contain thousands of precious files of governments, communities, and individuals. The creation of guides and databases and the publication and distribution of these documents are very important projects for groups and individuals to undertake in order to make these funds more known and readily available for researchers. The restoration of these archives is of a critical priority: 70 percent of them need urgent restoration to be preserved otherwise they may be lost forever. And, finally, collections of Odessa records must be expanded by adding new funds based on the efforts of volunteers and staff in the national societies, keepers of private family archives, researchers holding subject collections, and others willing to preserve these valuable records for future generations.

FUNDS AND COLLECTIONS

Statistics as of 01.09.2012:

13096 funds

2047051 files (paper documentation) for 1572-2011

12307 items of scientific-technical documentation - drafts (for 1800 – 2011)

3173 items of documentaries (1961-2007)

22790 items of photo (1951-2011)

908 items of phono documents (1967-2007)

527 items of videofilms (2000 – 2007)

* Funds of the liquidated in 2003 Ismail Affiliation of the Odessa Archive are in the Communal Office of "Ismail Archive": Savitskogo Street, 67-b, Ismail, Ukraine; tel. (+380 421) 24752

The earliest documents of the State Archives of Odessa Region represent evidence about the unique orders of Polish origin for XVI- XVII cent., collected by the Professor of the Novorossiski University I.A.Linnichenko. The first such document is written in Latin and is stamped and dated 1572. The earliest and most valuable documents are concentrated in the funds of the General-Governor Administration for Novorossia and Bessarabia, Odessa City Chief Office, Odessa Police Office, Balta Uyezd Court, Odessa Zemsky Office, Odessa Customs and others.

The history of the settlement and colonization of Southern Russia is reflected in the documents of the General-Governor Administration for Novorossia and Bessarabia, Administration Head under Southern Settlements, Guardian Committee for Foreign Settlers of South Russia. There is information about Germans, Bulgarians, Greeks, Italians, Swiss, Jews and other colonists, their settlement patterns, opening of schools, and the erection of churches in the colonies. There are also funds about the Black Sea, Bugh, Azov and Danube (Novorossiia) Cossack troops.

The Governor-General archives include files about Polish settlers that moved to Novorossiia according with the governmental settlement program on that territory; there are materials about such well-known representatives of the Polish and Ukrainian nobility - Skarzhinsky, Shemiot, Grokhol'sky, Sobansky, Pototsky, Komarowsky, Grabowsky and others. The documents tell, for example, about the great influence of V.P. Skarzhinsky on the development of the Black Sea region, the arrangement of forests in the steppe, the formation of the military escadron in 1812 and participation in the Napoleonic war against.

Some directions of the Russian Senate and correspondence of officials tell about giving lands and privileges to the Greeks, foundation of the military settlements for the Odessa and Balaklava rifle battalions, and the Greek communities in Odessa, Mariupol, Taganrog, Kerch, Ekaterinoslav and other places. Official reports show the state of trade and shipping in the ports of Black Sea and Azov Sea with information on the Greek-skippers and merchants; foundation of the Greek Commercial College (1847) and Greek Benevolent Society (1867) in Odessa; activity of the participants of the Greek national

movement including the secret society *Filiki Eteria* in Odessa, Bessarabia, Moldavia and Volochia; uprising on the Kreth Island and assistance of Russia to the hungry population of the Island; information about well-known historical persons (national

leader Khadzhi Mikhali, Patriarch Grigory V, Consuls of the Greeks descent in Odessa F.Rodokanaki (Toskana), I.S.Ralli (USA), K. Manos (Greece) etc.); participation of the Greeks in the Crimean War against the British and French Navies (1854-1856), the formation of the Greek Legion by Tsar Nicholas I, and the contributions of the Greeks in Russian-Turkish wars.

Such kind of Juridical Acts as Regulation for Jews (1804, 1835, 1844), Regulations for box taxes (1839), Rules for industrial activity of Jews only in towns, posads and stettles (1847) and others show the main directions of Russian government policy concerning Jews. Materials on this are also concentrated in a special complex of files called "*About Jewish colonies in Novorissia Gubernias*" (Fund 1, Opis 2, 1837-1847, 101 files).

These are directions and reports of the central and local authorities about financing housing, applications of Jews from Podolia, Mogilev, Vitebsk, Grodno, Kovno and Minsk Gubernias regarding resettlement in Novorossia, issuance of passports, valuable information about economic and social development of Jewish colonies of Bobrovyy Kut, Sejdemenukha (Bolshaya and Malaya), Nagartav (Bolshoj and Malyj), Inguletz, Izluchistaya, L'wowa, Yefengar, Novyy Berislav, Kamenka, Israilevka, Novopol'tavka, Sagajdak.

The history of Odessa is reflected in the records of numerous urban institutions. *Odessa City Magistrate* (Fund 17), founded in 1795, carried out administrative and court functions concerning merchants and petty bourgeois, primarily for foreigners. Its records contain important materials on economic matters such as: handing out commercial certificates, licenses, valuation sheets, probate of ownership, references, decisions on complaints and applications, bankruptcies etc. Through the registers of merchants, organizations of merchant guilds, information about capital investments, announced by merchants, and their estates, one can deduce who were the first businessmen in Odessa and what was the contribution of the national communities and separate individuals to the general economic structure of the city. Very important is "Alphabet of the Jews" for 1811 – the first special list of the Odessa Jews.

The most important and diverse are the funds of *Odessa City Council* and *Odessa City Administration* (Funds 4, 16). The main documents reflect the inclusion of individuals into the Odessa merchantry (1, 2, 3 guilds) and petty bourgeois; acceptance of Russian citizenship; handing out passports, certificates, resident permits, construction permits; annual lists of merchants with the indication of their capital investment; information about the recovery of taxes; establishment and activity of trade firms; participation in benevolent activity; information about state of hospitals, cemeteries, orphanages, religious institutions, also on recruits, well-known persons, etc. A separate family register of Odessa's honorary citizens for 1854-1897 includes 304 families of famous Odessans. Besides the general record management, special documentation is also concentrated in the so called *Jewish desk*.

The fund of *Odessa City Chief Office* (Fund 2) contains materials about the Odessa Community in the documentation compiled in several desks. The *Regulatory and Economic desks* include permits delivered to individuals for opening businesses, information about the state of manufactures, factories and trade firms, application of businessmen on various questions. *Court Desk* contains the documents on the adjustment of court decisions concerning bankruptcies, claims against their estates and protection of merchants' heritage. *Passport Desk* contains files with documents for 1808-1898, revealing the details about entry into Russia from abroad and departure from Russia abroad issued to individuals - passports, certificates from foreign Consulates, debenture with warrants, applications for resident permits. Materials of the *Desk of Societies* reflects the process of the foundation in Odessa of various national, professional, benevolent and political societies from the

end of XIX – beginning XX cent. The 1st *All-Russian Census, 1897* is of great historical significance, listing full information on each family - a total of 3,000 files. It is a unique, treasured fund of information about Odessan society at the end of XIX cent.

The fund of *Odessa Construction Committee* (Fund 59) is a collection of materials about the first residents of Odessa, who obtained lots for building houses, stores, stocks, factories and similar documentation regarding various civil and religious institutions. The most valuable is the collection of plans and façade drafts of the buildings, belonging to rich merchants and petty bourgeois.

Documents of Russian Technical Society, Odessa Port Administration, Head Office of Russian Shipping and Trade Society show the process of the development of the city and port. Documents of Odessa Board for Small Business (Fund 359) includes family registers of Odessa petty bourgeois (*meshchane*) for the XIX cent. Odessa City Office for Recruits (Fund 315) contains lists of inducted reservists (1884-1920) and their birth certificates, personal files of recruits and correspondence about induction into the Russian Army or exemption from the military service.

Odessa Archives also keep materials of courts, prosecutors and notaries. The fund of *Odessa Commercial Court* (Fund 18, 1808-1920) contains minute books, materials about commercial transactions, delivery of valuation sheets on houses, collection of commercial taxes, sales of immovable properties, evaluation sheets on merchants' capitals and properties, evidence and court cases on bankruptcies, claims of merchants against defaulters etc. There are also books for the registration of trade firms on the territory of Odessa and suburbs for 1836-1843. The fund of *Prosecutor of the Odessa District Court* keeps materials on investigations of criminal and political cases, including the concrete pogrom cases (1870-1917). The fund of *Head Notary of the Odessa District Court* represents the collection of notaries' acts of sales, donations, wills of the movable and immovable properties, also files on guardianships, materials of investigation on claims and applications of individuals and firms on the territory of Odessa and Odessa, Ananjev and Tiraspol districts (*uyezds*) of the Kherson Guberniya (1869-1920).

The economic life of Odessa and former Kherson Guberniya is reflected in the documents of various financial institutions such as: *Odessa Uyezd Treasure* (F. 32, 1827-1920), *Excise Office in Kherson Guberniya* (F. 33, 1879-1919), *Zemsky Bank of Kherson Guberniya* (F. 249, 1865-1919), *Bessarabsko-Tavricheskij Land Bank* (F. 305, 1872-1920), *Tax Inspectors in Odessa* (F. 7, 1886-1919), private banks of *Samuil Barbash*, *Ashkenazi* and others. These funds include financial documentation, business correspondence, revision registers of population, merchant certificates, information about their properties, warrants, notary acts, information about export-import operations through the Odessa port, descriptions of enterprises, works and factories, contracts of sale, gifts, and bartering etc.

The materials of *volost* and *village offices* arrived at the Odessa Archives in the 1930s. The typical documents of village office records (including 19 of the German ones) are orders and directions of higher authorities; economic, financial, and social states of the villages; interactions with peasants; grants and loans; inspections; business matters; health issues; taxes; use of orphan capital; compensation for losses; agricultural practices; court cases; church activities; education; departure of peasants to Siberia in 1898-1905; charitable activities; police records and others.

More than 40 funds of educational institutions, colleges, and general education schools and the organs of their administrations. These funds provide the possibility of studying such questions as the formation of the intellectual stratum in the urban milieu, educational level in Russia, the contribution of ethnic communities to the overall

cultural and scientific life of the city. The Odessa Archives preserve records of the three Odessa institutions of higher education. Fund 42, *Office of the Warden for Odessa Educational District* (F. 42), is a valuable global source for studying of educational system in Odessa and Novorossia for 1834-1920. As the highest administrative regional organ, it included records about the opening, registration and closing of educational institutions, their teaching staff, economic and financial activities, organization of tutoring, programs on various subjects, correspondence regarding the entrance examinations, opening of gymnasiums and schools, appointments of teachers. The fund also keeps documentation, personal files and exam sheets of various state and private male and female gymnasiums, mainly for the beginning of XX cent.

There are also some funds of individual educational institutions. The materials of the *Richelieu Lyceum* (F. 44, 1817-1856) contain information about foundation, development and reorganization of that first high educational institution in Odessa. The *Novorossiysky University* (F.45, 1865-1920) founded in 1865, played a great role in the formation of the intelligentsia in Novorossia. Besides general administrative documentation, this fund is rich in the personal files of students and teachers.

Very informative are such funds as: *Upper-level Courses for Women, St. Paul Secondary School at the Evangelic-Lutheran Church in Odessa, Odessa Jewish School Tamud-Torah, Odessa 6-grade Commercial School by Efrussi, Odessa Craft School of "Trud" Odessa 8-grade Commercial School of G.F.Faig, Odessa Polytechnic Courses of I.Hoin Private dental schools of I.Margolin, I.Redals, Ravinskij and Trop*, other numerous state and private schools and gymnaziums.

Censorship institutions (Funds 8-13, 1834-1917) give an idea about the exceptional role played by the mass media in the formation of public opinion on different aspects of people life.

Religious institutions of various faith denominations are represented by some funds that contain metric books (birth, marriage and death entries), also official correspondence, the materials about the activities of pastors, the genealogical information, the evidence of disease, the use of religious materials in educational institutions, records of donations, annual debit and credit lists of the church communities, savings banks maintained for orphans and widows, charitable activities, operations of orphanages, records of properties owned by members, celebrations, cultural events, practices of tradition, and much more.

The Fund 37, *Kherson Orthodox Consistorium* (1774-1920) contains documentation about the general management of metric books of churches in Kherson Guberniya. A special complex includes the metric books of Evangelical Christians, Stundists and others.

The Fund 762 of the *Balta Orthodox Office* (1798-1865, 216 files) includes Ukazes of the Podolia Orthodox Consistorium, files about clergy, giving lands to churches in Balta and Dubossary Districts (1798, 1835-1836, 1843), also about Molocans in the village of Kritchunivo (1800) and other sects, revision lists of clergy (1816), permits for marriages and divorces, materials concerning searching ancient church manuscripts and texts in churches of Balta District (1839).

The **Protestant - Evangelical-Lutheran and Evangelical-Reformed** - faith denominations are represented by three funds.

The Fund 630, *The Evangelical-Lutheran St. Paul Church (Kirsche) Parish in Odessa* (1811-1929, 364 files, German and Russian languages) that contains Ukazes (*Orders*) of the Sankt-Petersburg Evangelical Lutheran Consistorium regarding the collection of donations, confirmations, organization of celebrations, also minutes of district church boards, correspondence about appointments of clergy, plan of the colony of Keiserheim (Lustdorf) near Odessa (1811); there are metric books on Odessa, Lustdorf, Guldendorf, Peterstal, Freudental

and registers of believers (including family ones), cases about divorces, correspondence regarding illegal children, changing confession, also wills, birth certificates and other kinds of documentation.

The Fund 926 (former I-1184), *The Tarutino District Evangelical-Lutheran Consistorium* (1829-1941, 263 files, German and Russian languages) contains official correspondence regarding the activity of religious rural communities, building of churches in Teplitz, Tarutino, Kulm, also about donations and benevolent actions in favour of the Russian Army, orphans, poor colonies on the Volga River, invalids of war; also about celebrations in colonies such as: The Day of Harvesting (in the village of Paris), Day of Peasant, Day of Nations, Day of German Schools, Mother's Day (v. Romanovka). There are also lists of migrants to Canada and Brasil (1829).

The Fund 894 of *The Evangelical-Lutheran Church Parishes in Odessa, Kherson Guberniya, Ekaterynoslav Guberniya, Tavrisheskaya Gubernia and Bessarabia; and the Reformed Church in Odessa and Neudorf (Karamanovo)* consists of 49 metric books for 1897-1917. These are the documentation of such Evangelical-Lutheran parish kirches as: in the *Kherson Guberniya* - Odessa, Bergdorf, Gluckstal, Hoffnungstal, Kassel, Neufreudental and Freudental (Nikolevka) ones; in *Bessarabia* - the kirches in Arsis, Benkendorf, Postal, Eigenheim, Klostitz, Sarata, Tarutino, Fer-Champenuase, Novo-Sarata and Funda-Saratsika; in the *Ekaterinoslav Gubernia* - the kirches in Josephstal (Iosifovka) and its filia in Alexandrovsk, also in Ludwigstal and Rosenfeld; in the *Tavrisheskaya Gubernia* - in Berdyansk (the Neu-Stuttgart-Berdyansk parish).

The metric books of the Evangelical-Reformed Churches in *Odessa* (1901 - 1911, 3 files) and *Neudorf (Karamanovo)* (1905 - 1911, 1917, 1 file) are the only sources on that subject.

The **Roman-Catholic** religion is represented by only three funds.

The St. Peter Roman-Catholic Church Parish in Odessa (Fund 628, 1814-1919, 5 files, Latin language) has metric books on the German colonies of Mannheim, Selz, Elsass, Baden (marriages for 1814-1847, birth for 1819-1835), Odessa (marriage for 1867-1878) and the Polish settlement of Severinovka (deaths for 1844-1858). There are also sale agreements and drafts of the St. Peter Roman-Catholic Church in Odessa Odessa Roman-Catholic, financial documentation and management records (1913-1919).

The fund 925 (I-447), *The Roman-Catholic Church in Krasna, Bessarabia* includes 22 metric books only for 1917-1939 (22 files, Latin language).

The fund 921, *The Roman-Catholic Church in Balta, Podols'ka Gubernia*, is represented by 16 metric books for 1848-1920 and 10 alphabetical name indexes to them.

One of the most requested funds for those, who studied **Judaism and Jewish genealogy**, is the Fund 39, *Odessa City Rabbi* (1846, 1854, 1875-1920). It consists of 319 metric books with birth, marriage, divorce and death entries and 193 books of the name indexes to them. Famous people born in Odessa include the founder of New Zionism Vladimir Zhabotinskii, the writer Isaak Babel (Bobel in original), the great violinist David Oistrakh. These individuals' birth entries have been preserved in the Odessa Archives. The victims of pogroms in 1881-1886, 1905, and 1919 were registered in the metric death books of the *Odessa City Rabbi* (F. 39). In the Fund 39 you can find information not only about Jews, included to the Odessa merchants or petty bourgeois (meshchanin), but also about Jews who came in Odessa from various places of Russian Empire, mainly from Podolia, Kiev Guberniya, Belorussia, and Poland, or those who arrived from abroad and kept the status of foreign subject.

The Fund 920, *The Balta City Rabbi, Podol'skaya Gubernia*, includes 63 metric books in Russian and Ivrit (Hebrew) for 1862 - 1918 and 47 books of the name indexes to them.

The Fund 923, *The Sinagogues and Houses of Preyer in Balta District (Uezd), Podol'skaya Gubernia*, contains 1 metric birth book on the Jewish colony of Abazovka (now the village of Korytne in Balta District (*Rayon*) in Odessa Oblast (*Region*)) for 1879 – 1918, and 3 birth, marriage and death books on the village of Peschana for 1890-1918.

Islam is represented by the Fund 731, *The Odessa Tatar Mosk* (1849-1854, 1873-1917) – 5 metric books in the Tatar language.

Funds of the Soviet period started with the beginning of the Soviet state power in 1917. Between 1919 and 1923, the higher organs of power and management of the territory of the Kherson Guberniya became revolutionary committees (*revkoms*) and executive committees of the Soviet workers, peasants, and soldiers (*ispolkoms*) – gubernial, uyezd, volost and rural ones. Their documentation shows the stabilization of economic and social conditions for all of the people in Kherson (Odessa) Guberniya during the revolution and the Civil War of 1917-1920, numerous administrative-territorial changes whereupon old administrative units were destroyed. In 1919 the Odessa Guberniya consisted of six *uyezdz*: Odessa, Tiraspol, Voznesensk, Ananjev, Balta, and Pervomajsk. Odessa Uyezd was divided into 43 *volosts*. In 1920 they were integrated into only 20. The population numbers of *volosts* were very different and varied between 5,000 and 30,000.

That ineffective system was changed again between 1923 and 1925 when the old pre-revolutionary territorial division was changed finally into the three-level system of management: *rayon* (district), *okrug* (conglomerate of districts), and *center* (guberniya or region). In the Odessa Guberniya, six *okrugs* were created: Odessa, Nikolaev, Kherson, Balta, Elisavetgrad, and Pervomajsk; with each being divided into *rayons*. Odessa *okrug*, for example, had 18 *rayons*. Former *volosts* were absorbed into *rayons*. Between 1923 and 1932, the higher organs of power and management were the executive committees of the Soviet workers and peasants (*ispolkoms*) – the gubernial, *okrug*, *rayon* and *village* ones.

That division also proved ineffective and one more large reform occurred in 1932 when 5 *oblasts* were founded in Ukraine, including the Odessa Oblast with 4 cities and 46 *rayons*. Since 1937, the territory of Odessa Oblast became smaller with the forming of new territorial units: Nikolaev Oblast (1937), Kirovograd (former Elisavetgrad) Oblast (1939), Kherson Oblast (1944), Ismail Oblast (1944-1954). Since 1932, the higher organs of power and management were the Executive Committees of the Soviet labouring deputies (*ispolkoms*) – the gubernial, *okrug*, *rayon* and *village* ones.

The funds of administrative organs reflect the private ownership abolition policy starting with campaigns against prosperous farmers (*kulaks*) in 1921. This led to the full reallocation of land and taking of other possessions, *kulaks* being exiled to Siberia, starvation, closing of churches and imprisonment of priests, punishing those who expressed discontent with the Soviet power. Such processes are reflected in the documentation of the state organs, through numerous complaints from peasants to prosecutor and militia offices, in the decisions at peasant meetings, and in materials on collectivization and foundation of *kolkhoz* (collective farms). Numerous documents of the 30s reflect consequences of collectivization and communist ruling such as Famine (*Golodomor*) of 1932-1933 of the population.

Fund R-969, *Odessa Okrug Executive Committee of the Soviet of Workers, Peasants and Red Army Deputies* (1923-1930) includes decisions on various questions – plans of economic, social and cultural development of the region, building of plants and factories, reconstruction of industry and agriculture after the revolution and Civil War, NEP (new economical

policy), also the information about inspections of collective farms (*kolkhoz*) in Kherson and Ekaterinoslav Guberniyas; statistical reports about ethnic groups in Odessa, other cities and towns of Kherson Gubernia, materials on collectivization of householders, creation of small producers' cooperatives, etc. Materials tell about the appearance of German, Jewish, Bulgarian and other national administrative-territorial units in the 1920s, activities of national sections, commissions, and schools and colleges, such as the German Pedagogical Institute in Odessa.

The Fund R-2106, *Revkoms of Odessa Region*, also *Funds of Village Revolutionary Committees in Odessa Region* (29 funds, 1919 – 1921, 387 files) holds information about elections, membership, and decisions made in *volost* and *village* committees including eight German *volosts* (Festerovo, Gross-Liebental, Hoffnungstal, Kandel, Lustdorf, Mannheim, Selz, and Strassburg) and eight villages (Alexanderhilf, Elsass, Franzfeld, Guldendorf, Karlstal, Klein-Liebental, Neu-Lustdorf, and Strasburg).

Funds of the Volost Executive Committees (35 funds, 1919 – 1923, 1813 files) contain directives and orders of higher *uyezd* and *guberniya* authorities such as political decisions and orders, correspondence, measures against deserters, organization of post offices, protection of forests, and collection of taxes. Also, they contain valuable information about the economic state of *volosts*, population, nationalities and ethnic groups, minutes of committee and village meetings, monthly reports of schools, documentation regarding fulfillment of *prodrazverstka* (expropriation of grain and food by the state), and other organizational matters. Registers hold information about industrial and trade firms, about the state of trade, instruction on general labor duties, social provisions and insurance in *volosts*, distribution of food to families who suffered from starvation, statistics on arable lands, numbers of populations, registers of villages in *volosts*, church properties, and expropriation instructions of Soviet authorities. Also, these records include genealogical materials, including family registers of the Red Army soldiers, war invalids, militiamen, poor and rich peasants, householders, kulaks, migrants, orphans, recruits, teachers, and others. *Funds of Village Soviets* (185 funds, 1918 – 1934, 3103 files) contain similar information.

Records of *The Poor Peasants Committees* (abr. in Ukr. - KNS) of all administrative-territorial levels – *Gubernial* (Fund R-14, 1920-1925, 157 files), *Uyezd* (Fund R-813, 1920-1923, 220 files), *Volost* (12 funds, 1920-1922, 134 files) and *Village* (47 funds, 1920-1933, 373 files), also *Okrug* (Fund R-97, 1923-1930, 468 files) and *Rayon* (11 funds, 1923-1933, 549 files) – contain reports on their activities, lists of members, data about economical and political state of territorial units, expropriation of properties (*raskulachivaniye*) from the householders (*kulaks*), collectivization, organization of tractor stations, taxes campaigns. This fund also contains lists of farmers, working in collectives, estate inventories and records of the village official elections.

Further detailed information about the economic and social state of population in the 1920-30s is in the separate funds of ethnic organizations, societies, educational institutions and political formations, including the Jewish ones, such as:

Fund R-5138, *Odessa City Bureau of Central Board of the Union of Societies for Artisan and Agricultural Work "ORTFERBAND"* (1919-1938, 1101 files), contains minutes, reports about Jewish population in Odessa Guberniya. There are also lists of Jewish households, colonies, communities, resettlers; correspondence with various organizations including Central Committee of Union "ORT" in Berlin, regarding importing agricultural equipment and machines and supplying peasants with them. There is also information about the establishment and development of professional education for Jewish youth and a 5-year agreement between the Soviet government and "ORT".

Fund R-1509, *Society for land arrangement of working Jews, Odessa branch, "OZET"* (1925-1932, 114 files) consists of applications by poor Jews desiring to settle in national collective farms (kolhoz) in Ogessa Okrug or to resettle in Birobidzhan, Jewish Authonomy National Okrug, also minutes of the Commission for Settling Jews and its correspondence, information about its officials. Some materials relate the appearance of the Jewish national administrative-territorial units like Stalindorf or Kalinindorf Rayons. Similar records are in two other funds such as: Fund R-1511, *Representative of the Committee for Land Distribution Among Working Jews in Odessa Oblast "KOMZET"* (1925-1930, 51 files), and Fund R-1510, *Odessa Oblast Council of the Society for Land Distribution Among Working Jews "OZET"* (1932-1938, 264 files).

Fund R-5275, *Odessa District (Rayon) Commission of All-Ukrainian Jewish Public Committee for Relief for Victims of Pogroms "EVOBSCHESHTKOM"* (1920-1924, 342 files) depicts the dramatic events among the Jewish population, during the period of the Russian Revolution and Civil War (1917-1920). These is evidence of victims and official reports about the pogroms of 1919-1920 in the village of Goloskovo (Pervomajsk uyezd, Odessa Guberniya), and other places. There are also lists of victims, killed by Grigoriev's band, information about the organization and activity of the Boguslav self-defense guard. The Fund contains numerous lists of pogrom victims, their applications for assistance and forms, registers of refugees from the various parts of Ukraine, questionnaires of individuals who had relatives abroad, correspondence regarding people emigrating to Palestine. Some documents shed the light upon the links between the Ukrainian and American Jewish societies. Three separate Funds of *Representatives from All-Ukrainian "EVOBSCHESHTKOM" in Ananjev, Balta and Berezovka Uyezds* (FF. R-5994, R-5295, R-5297, 116 files) contain similar documents for 1920-1923.

The Funds of institutions which provided relief to the starving population in the Odessa Region in 1922-1925 reflect the activities of the American Relief Administration (ARA), "Joint", Nansen's Mission and other international organizations.

A Fund specifically for the period of ***temporary Romanian-German occupation of Odessa and Odessa Oblast (1941-1944)*** includes about 900 Funds of government organs formed for the Governorship of Transnistria on the territory, occupied between the Dniester and the South Bug Rivers under the jurisdiction of the Royal Romania – directives, primaries, prefectures, pretures, courts, police offices, secret police (siguranță), plants, agricultural communities, educational and cultural istitutions. The documents reflect the transfer of material and cultural treasures from the Odessa Region to Romania and Germany, returning properties to individuals repressed by the Soviet power, the policy of genocide of the Jewish population in materials about the establishment of 138 concentration camps and ghettos (in Mogilev, Bershad, Berezovka, Obodovka, Domanevka and other places), numerous directions, circulars and orders of Romanian-German authorities regarding the eviction of Jews from their flats, expropriation of their property, the use of Jews for hard labor in agriculture and industry, massacres of the escaped convicts etc. There are special proscription lists of the Odessa Jews which provide their addresses, registers of the ghetto residents, reports about their medical, economic and moral state, materials on the organization of the anti-Semitic actions, the collaborative activity of the Jewish Committee during the occupation etc. There are also lists of Soviet prisoners of war, lists of German, Romanian and Italian soldiers, buried in the Odessa Region, and maps, providing the location of cemeteries in Odessa, Balta and Berezovka districts (Rayons).

Detailed statistical information about victims and damages in the Odessa Region are in the documentation of special Regional (Oblast) and District (Rayon) *Commissions extraordinary for determination of the damage, caused by the Romanian-German occupation* (Fund R-2238, 1943 - 1945, 17 files).

Fund 2000, *Odessa Regional Executive Committee*, reflects the economic, social and cultural development of the region in the period of the 1932-2001. A special complex of the Fund 2000 is documentation for 1944-1951 about the resettlement of Ukrainians from Poland to Ukraine and Poles from Ukraine to Poland. This includes the direction of movement, instructions, and lists of the resettled population. Of particular value are the materials of the Department of Repatriation (1946-1953) which contain information about the return to the Odessa region of Soviet citizens, taken by German authorities during the occupation and transferred to Germany as laborers. Odessa Archives also maintains so-called "filtration cases" of these people (Fund R-8065, Service of Defence of Ukraine in the Odessa Oblast (former KGB, NKVD)).

Funds of the Black Sea Shipping Company, Odessa Commercial Fleet, Odessa-Kishinev Railroad contain documents about the development of transportation systems in the region and branch activity.

Funds of *Soviet Educational institutions* such as the Institute of People Education, Odessa University, Odessa German Pedagogical Institute, Polytechnical Institute, Stalin Jewish Agricultural Institute in Odessa, Jewish Agricultural Institute in Novo-Poltavka, Odessa Jewish Pedagogical College, Odessa Jewish College for Precision Mechanics (Trust of "Ukrainian Film"), schools, courses for workers and other ones contain management records, lists of teachers and students, progress-sheets, results of examinations, diploma works, personal files.

Odessa Archives has also accepted funds of the institutions of higher learning, colleges, schools, theatres, museums, societies, scientific institutions, organs of health defence, statistic offices. The most valuable are those of the Odessa Mechnikov State University by I.I.Mechnikov, the South-Ukrainian Ushinsky Pedagogical University, Odessa Museum of Local History, Art Museum, Odessa Filatov Research Institute of Ophthalmology, etc.

Odessa Archives preserve **164 private funds** of famous people – scientists, politics, writers, actors, military and civil officials, and doctors. They contain materials about the public and private lives of the person (or the family) mostly through private documentation such as: family correspondence, photo, manuscripts, collections of cards, invitations, greetings, newspapers, posters etc. Some of these materials represent reference to the history of the leading citizens of the cosmopoliten Odessa society.

The Rodokanaki-Yurievich family (Fund 188, 1847-1920, 123 files) left us materials about everyday life of the well-known Odessa merchants, householders and public leaders of the Greek origin (from the Chios Island). These are inheritances, wills; confirmation of the Greek nobility, information about family estates, mill in Sevastopol, households in the villages of Botushany, Rashkovo, Konstantinovka, Kolbasnoye; bank correspondence; minute-books of the "Russian Society of Vinery"; information about adoption of Pavel Yrievich by the family of Rodokanaki and others.

The Gagarin-Sturdza family members were Counts, landowners, householders, diplomates, public leaders and benefactors. This fund contains private documents, correspondence with the Greeks, poems, theological notes, information about the family properties and estates, materials on the history of the Archangel Mikhail Female Monastery and donations, financial documentation (Fund 141, 1763-1919, 79 files).

In the Fund of Odessa merchant and householder *Dmitry Spiridonovich Inglezi* (F.268, 1787-1848, 16 files) are materials about his Greek origin, private documents, information about his public activity and voyages to Greece, materials on the history of Odessa Greek community, donations to hospitals and the activities of the Greek Assistance Commission.

The famous Odessa City Major, merchant, householder *Grigory Grigorievich Marazli* (F. 751, 1902-1906, 1 file) left us his diploma, certificates and private documents in Greek.

One of the most important is a private fund of the Professor of History Dr. Saul Borovoj (F. R-7400, 1927-1983, 35 files) with his curriculum vitae, materials for his book about credits and banks in Russia, correspondence with famous scientists (L.Grossman, N.Rosental, O.Vainstein, P.Berkov and others), information on participation of Dr. Borovoj at various conferences, also collection of the maps of Odessa (photocopies from the Moscow Military Historical Archives).

The actress Liya Bugova (Feldscher) (F. R-7972, 1905-1985, 100 files) left very interesting documents about three Jewish theatres in Ukraine during 1920-30s - "Kunst Winkl" in Kiev, "Router Fakel" in Vinnitsa and "GOSSET" in Odessa. There are lists of actors, materials about performances in various Ukrainian cities and towns, playbills, notes about history of theatres in Ukraine, newspapers, critics' articles, photos of staff and actors, including L.Bugova in the costumes of her characters.

Funds of attorneys Yuriy Grossfeld (F. 195), Isaak Khmel'nitskij (F.R-5250), Solomon Shapiro (F.194) and Mikhail Zwilling (F. 193) contain materials of proceedings of trial for the leaders of various political movements and parties, accused for their revolutionary activity, possession of the illegal literature and arms. These are also cases of Bejlis (1911), Livshiz and other "bomb-throwers" (1905), anarchist Wolf Gologorski (1905), doctor N.Rabinovich and others.

The journalist Isidor Brodovski (Fund 269) collected more than 5000 proclamations, newspapers, placards and applications, published by various political parties and public societies that represent a wide social and political life in the Russian Empire, at the end of XIX- beginning XX cent.

The private Fund of economist Pyotr Routenberg (F. 267, 1916-1920, 15 files) contains letters from editors of magazines *Evrejskaya Mysl'* (Jewish View) and *Ob'edinenie* (Consolidation) on social and political subjects. It also contains information on the economic reform projects in 1919 and a copy of protocols of the Defense Council, acting in the period of English-French occupation of Odessa (1919).

The historian, archeologist, Director of the Novorissiya Statistical Committee, *Apollon Skalkowsky* (F. 147, 1779-1891, 36 files) had left us his private documents, manuscripts of his scientific works on the history of Novorossiya, Crimea War 1853-1856, project of the foundation of the Historical Archives in Odessa.

The landowners of Polish origin, the *Shemiot family* (F. 199, 1786-1920, 216 files) had given Odessa brilliant officials, diplomats, military men, and engineers. Their Fund includes unique documents, such as the Order, signed by the General Tadeusz Kościuszko (1784), A.Shemiot's notes about his travels around Turkey and Persia, Arabian manuscripts, materials about the poet A.Pushkin, Decembrist K.Ryleev. The Fund also has texts of Ukrainian, Moldavian and Persian folk songs. Most of the documents are written in Polish.

The Funds of the nobles *Obukh-Woschatinsky*, *Sobansky*, *Stibor-Markhotsky*, *Kelepowsky*, professors of Novorossisky University *I.Linnichenko*, *A.Markevich*, *M.Murzakevich*, *M.Popruzhenko*, sculptor *B.Edwards*, engineer *Edmond Harris*, doctors of medicine *N.Puchkovskaya*, *Y.Kaminsky*, doctor of History *A.Bachinsky* and others are the golden documentation Funds of the Odessa Archives. In 2002-2012, some new private funds were taken to the Odessa Archives, for example: *Valerij Khait*, the satirist and editor of the humorous magazine of *Fontain*; *Boris Litoak*, a deputy of the Odessa City Council, businessmen, the founder of the Medicine Center for treatment of children with cerebral paralysis

and the best sport school in Odessa; *Miron Bel'skii* and *Sergei Luschnik*, local historians; *Ivan Nitochko*, the Director of the State Archives of Odessa region; *Alexander Kalinichenko*, the commander of submarine; *Vladimir Smirnov*, PHD (Physics and Math), an astronomer, etc.

Odessa Archives preserves **documentaries, photo- and phonodocuments**.

The most interesting among the *documentaries* (1961-2007) are the films about diplomatic visits to Odessa from France, Finland, Canada, USA; 75-year jubilee of Odessa Rope Fabrique, agricultural and industrial expositions, erection of new buildings.

PhotoFund for 1951-2011 tells about life of the city of Odessa and Odessa region, including international links, visits of well-known politicians (N.S.Khrushchov, V.V.Scherbitsky, M.S.Gorbachev, F.Kastro, Y.Timoshenko, V.Yuschenko, V.Yanukovich and others)

The famous photographer *Leonid Sidorskiy* presented to the Odessa Archives a unique collection of 22 thousand of photos (materials of his personal exhibits, old and modern Odessa architecture, streets, monuments, city animals, April 1 Humor Parades in Odessa, portraits of actors and others).

PhonodocumentsFund for 1967-2007 were accumulated mainly from the Odessa Regional Broadcasting Office and the Studia Records of the Black Sea Shipping Company. There are records with the voices of the Academician-ophtalmologist Vladimir Filatov, the Heroes of Socialist Labour Makar Posmitnyj, Maria Sholahr, the Hero of USSR pilot-cosmonaut Georgi Shonin, Rector and Professor of Odessa Conservatoria and opera singer Nikolaj Ogrenich. This collection also has information about the famous Odessans, for example, composer Dmitry Schostakovitch and others.

Videodocuments Fund (59 cassettes, 2000-2007) contains films about Odessa composers, Odessa Observatory, Professor-Astrologist V.Tsesevitch, memories of the participants of the Tatarbounar revolt in Bessarabia (1924), Odessa Opera and Ballet Theatre performances, also about the elections in the Ukrainian Rada in 2004, etc.

The archives of the former Odessa Oblast Communist Party and Komsomol members were put in the Odessa Archives in 1992 with 4726 funds for 1902-1992.

The Fund of the Odessa Istpart (Affiliation of the Institute of the Party and October Revolution History in Ukraine at Central Committee KP(b)U) for 1905-1940 is a collection of memories of participants of the revolution, their private documents, forms and curriculum vitae, also information about the history and development of social and revolutionary movements in the Odessa Region since the end of XIX cent., formation of the Red Army, periods of 1918-1920 occupation of Odessa Region and Bessarabia (Romanian, Austrian-German, English-French and Russian White Armies). There are also copies of documents from the Funds of the Odessa Gendarme Office, secret police and Prosecutor of the Odessa District Court about the struggle of the Russian government with revolutionary movements in the period before 1917.

The Funds of the *Odessa Gubernial Committee of Communist Party (Bolsheviks) of Ukraine* (1920-1925), the *Odessa Okrug Committee of KP(b)U* (1935-1932), the *Odessa Regional Committee of Communist Party Of Ukraine* (1932-1991), the *Ismail Regional Committee of the Communist Party of Ukraine* (1940-1954) contain protocols, minutes of party meetings; directions and instructions; information about the political situation and party work, the struggle against kulaks, the expropriation of properties from peasants, collectivization; documentation about "cleansing" of the Communist Party from "political enemies" and opponents, political repressions (cases of "doctors", "engineers", "trotskists", national minorities, "cosmopolits" and others); starvation (Golod, Golodomor) of the population

in 1921-1923, 1932-1933, 1946-1948 in the Odessa Region, activity of the international organization of ARA, Nansen Mission, Joint in the 1920s. There is information about party work in the period of WW2, the organization of partisan and underground movements against the Romanian-German occupation (1941-1944). The post-war period is reflected in the documents about the reconstruction of the economic system, participation of people in the development of virgin lands in Kazakhstan (tselina) and all-union building objects, erection of the Bajkal-Amur Magistral (BAM), and international links between communists, etc.

Similar type documentation is in the Funds of local communist party committees (uezd, rayon, primary ones).

History and activity of the non-communist opposition and national political organizations in the Odessa Region is reflected with the Funds of the *Odessa Committee of RSDRP (Men'sheviki)* for 1918-1929, the *Odessa Gubernial Committee of the Left Essers (Borot'bists)* for 1919-1920, the *Poalei-Zion* (1917-1921), the *Evkamol* (Jewish Komsomol).

One of the very valuable Fund is the *Collection of Documents and materials on the history of Great Patriotic War (1941-1945) on the territory of the Odessa Region*. It contains information about the underground-partisan movements and groups lead by V.Avdeev-Chernomorskij, V.Molodtsov-Badaev, P.D'yachishin and others. There are also memoirs of the war veterans P.Pustomel'nik, P.Tereschenko, A.Mogilei, I.Ilyukhin, S.Podkaminskii and others.

Very informative Funds are those of the Communist Party control commissions, worker-peasant's inspections, political departments, party and komsomol educational institutions (schools, courses), also Komsomol committees (Gubernial, Okrug, Region, uyezd, rayon and primary ones).

The collection of *photodocuments* represents 363 shots for 1902-1982 (originals and copies), including participants of various revolutionary groups of 1905-1907 and 1917-1918 (Grigorii Vakulenchuk, Pyotr Schmidt, Jeanne Labourbe, Christo Botev and others), the erection of barricades on the streets in Odessa in 1941, the Red Army during the liberation of Odessa from Romanian-German occupants, visits of famous political and party leaders in Odessa, etc.

The Funds of the former Communist party archives contain also periodical issues - newspapers *Iskra* (1901-1902), *Izvestiya Odesskogo Soveta Rabochikh Deputatov I Predstavitelej Armii I Flota* (1917), *Odesskie Novosti*, *Yuzhnyj Rabochii* (1917-1918), *Molva* (1941-1944), *Odesskaya Gazeta* (1941-1944). The post-war period is represented by the Funds with the editions of such newspapers as *Chornomorska Comuna*, *Znamya Kommunizma*, *Komsomolska Iskra*, *Vechernyaya Gazeta*.

Studying local history, including the past of ethnic minorities in Novorossia, is the major focus of the activity at the Odessa Archives in the recent years. The main task of archivists is preserving the historical sources and making them open and accessible for society at large.

The process of declassifying the Funds of German-Romanian occupation was begun in 1990. A full register of these funds has been published. More than 20,000 former ghetto prisoners requested information from the archives for the purpose of identifying the damages, filing for compensation, or confirming their Jewish identity.

Archival documents are presented at the numerous *exhibits* in cooperation with libraries and museums (Jewish, Literary, Historical).

Lots of special data bases have been created on various subjects. The publication of documents and descriptions of Funds is the most important work of Odessa Archives. On the year 2000, the complete register of funds and collections for the pre-revolution period was published. A similar register for the Soviet period is being compiled.

ENDNOTES

Odessa Archive abbreviations found in these endnotes are as follows:

F. = Fond (Rus.) = Fund (Eng.) - a complex (collection) of documents (records) of one organization or a person

Op. = Opis' (Rus.) = Inventory (Eng.) - a register of file titles within a fund

D. = Delo (Rus.) = File (Eng.) - contains documentation on certain subject

L. = List (Rus.) = List, Page (Eng.)

Gubernia (Rus., Ukr.) = Gubernia (Eng.) or Region (Eng.)

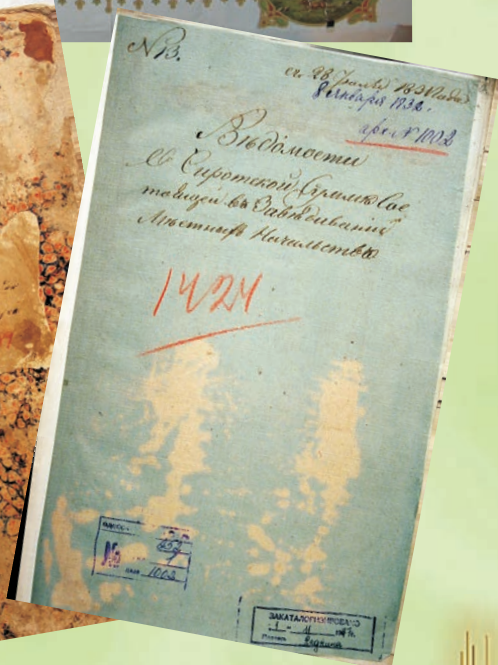
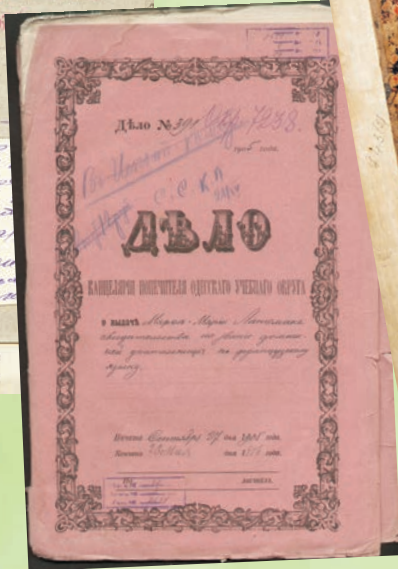
Rayon (Rus. Ukr.) = District (Eng.)

Oblast (Rus., Ukr.) = Region (Eng.)

Uyezd (Rus.) = Povit (Ukr.) = District (Eng.)

Volost (Rus.) = Volost' (Ukr.) = District (less than Uyezd) (Eng.)

Оригінал-макет виготовлено в Редакційно-видавничій фірмі «Прес-кур'єр»
(65057, м. Одеса, пл. Незалежності, 1, оф. 206,
тел./факс (0482) 64-96-58, E-mail: gazeta.press@mail.ru).

Віддруковано з готового оригінал-макета. Видавництво і друкарня «Астропринт»
65091, м. Одеса, вул. Разумовська, 21. Тел. 7-855-855. www.astroprint.odessa.ua
Свідцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1373 від 28.05.2003 р.

ДРУЗІ АРХІВУ

Friends of Archives

ОДЕСЬКА ОБЛАСНА
ДЕРЖАВНА
ТЕЛЕРАДІОКОМПАНІЯ

ОДЕСЬКИЙ
АРХЕОЛОГІЧНИЙ
МУЗЕЙ

МУНИЦИПАЛЬНЫЙ
МУЗЕЙ
ЧАСТНЫХ КОЛЛЕКЦИЙ
ИМЕНИ А.В. БЛЕШУНОВА

ОДЕСЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСИТЕТСКА БІБЛІОТЕКА
ІМЕНІ М. ГРУЗИНСЬКОЇ

Одеський літературний музей

Наукова бібліотека
Імені А.Д. Мезентьєва

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ І.І. МЕЧНИКОВА
1865

ОДЕСЬКА
НАЦІОНАЛЬНА
НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА
ІМЕНІ М. ГОРЬКОГО

ОДЕСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АКАДЕМИЧЕСЬКИЙ
ТЕАТР ОПЕРИ І БАЛЕТУ

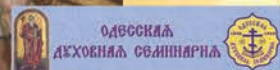
BIBLIOTHECA
CHERSONESSITANA

ОДЕСЬКИЙ
ІСТОРИКО-
ЕТНОГРАФІЧНИЙ
МУЗЕЙ

ОДЕСЬКИЙ ХУДОЖЕСТВЕННИЙ МУЗЕЙ

ОДЕСЬКА
АШХЕНА СІНІАГОГА

Odessa Museum of Western and Eastern Art
Одеський музей західного і східного мистецтва

ГРЕЦЬКИЙ
ФОНД
КУЛЬТУРИ /ОДЕСА/

Український інститут національної пам'яті
Тут ви знайдете багато цікавих документів з історії України
«Розкрити історію»

МИГДАЛЬ

Музей історії євреїв Одеси

«Мигдаль-Шорашин»

